

ZÁKLADY TRESTNÍHO PRÁVA

Studijní opora

Pedagogická fakulta UJEP, 2019

JUDr. Jiří Bednář, Ph.D.

Obsah

ÚVOD: TRESTNÍ PRÁVO	3
Postavení trestního práva v systému práva.....	3
Účel trestního práva	3
Funkce trestního práva	3
ČÁST I.: TRESTNÍ PRÁVO HMOTNÉ	4
Základní zásady trestního práva hmotného.....	4
Prameny trestního práva hmotného	4
Výklad trestních zákonů.....	5
Působnost trestních zákonů	5
Trestní čin	7
Pojmové znaky trestního činu	8
Protiprávnost	8
Okolnosti vyloučující protiprávnost.....	8
Obecné znaky uvedené v zákoně	9
Pachatel	9
Typové znaky trestního činu (znaky skutkové podstata trestního činu)	10
Objekt trestního činu	11
Objektivní stránka	11
Subjekt trestního činu	12
Subjektivní stránka trestního činu	13
Omyly	14
Vývojová stadia trestního činu	14
Formy trestné součinnosti	15
Souběh trestních činů	16
Zánik trestní odpovědnosti (trestnosti).....	17
Trestní sankce	18
Tresty	18
Ukládání trestů	20
Ochranná opatření	22
Trestní odpovědnost mladistvých a nezletilých osob	23
Nezletilý	23
Mladiství	23
Trestní odpovědnost právnických osob	27
Trestní zákoník – zvláštní část	28
ČÁST II.: TRESTNÍ PRÁVO PROCESNÍ	30
Prameny trestního práva procesního	30
Trestní řízení	30
Zásady trestního řízení	30
Subjekty trestního řízení	32
Zajišťovací úkony	37
Dokazování v trestním řízení	38
Stadia trestního řízení.....	39
Zvláštní typy řízení	41
Zkrácené přípravné řízení	41
Řízení proti mladistvým.....	41
Řízení proti nezletilým	42
Řízení proti uprchlému.....	42
Odklony.....	42
Trestní příkaz	43
Podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307).....	43
Narovnání (§ 309)	44
Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g)	44
Odstoupení od trestního stíhání mladistvého (§ 70 ZSM).....	45
Dohoda o vině a trestu.....	45
Rozhodnutí v trestním řízení	46
Opravné prostředky	47
Zásahy prezidenta republiky do trestního řízení	48

ÚVOD: TRESTNÍ PRÁVO

Trestní právo je souhrnem právních norem zabývajících se trestáním osob za závažná provinění proti chráněným zájmům. Trestní právo patří do oblasti veřejného práva. Dělí se na

- hmotné (upravuje podmínky trestnosti osob, stanoví co je trestným činem a jaké tresty lze za trestné činy uložit)
- procesní (upravuje trestní řízení, tj. formální postup státních orgánů a dalších osob při objasňování trestných činů a trestání pachatelů). Jeho smyslem je zajistit prosazení trestního práva hmotného

Postavení trestního práva v systému práva

Postavení trestního práva v systému práva je charakterizováno zásadou subsidiarity či akcesority, což znamená, že trestní právo, jako nejjazší řešení by mělo nastoupit teprve tehdy, když ostatní právní prostředky selžou.

Akcesorita – ochrana jednotlivých práv je základně upravena v jiných právních odvětvích (např. odpovědnostní právo v občanském zákoníku) a proto ochrana poskytovaná trestním právem je až druhotná (akcesorní);

Subsidiarita – trestněprávní odpovědnost i trestní postih se uplatňují až v případě, že odpovědnost uplatňovaná v rámci základního právního odvětví (např. občanskoprávní či správní) motivačně ani sankčně nepostačuje – má podpůrnou roli).

Účel trestního práva

Účelem trestního práva je chránit zájmy společnosti, ústavní zřízení České republiky, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob. Prostředky k dosažení účelu trestního zákona jsou pohrůžka tresty, ukládání a výkon trestů a ochranná opatření.

Funkce trestního práva

- ochranná funkce – krajní prostředek ochrany. Trestní právo představuje prostředek „poslední instance“ (ultima ratio) tam, kde selhali ostatní ochrany poskytované jinými právními oblastmi. Vyplývá ze zásady subsidiarity (pomocné úlohy) trestního práva
- preventivní funkce – individuální i generální prevence
- represivní funkce – působí vůči pachateli, brání mu v další trestné činnosti
- regulativní funkce – působí vůči státu, podrobně vymezuje podmínky trestní odpovědnosti a ukládání trestů (brání státní zvůli)

ČÁST I.: TRESTNÍ PRÁVO HMOTNÉ

Trestní právo hmotné upravuje podmínky trestnosti osob, stanoví co je trestným činem a jaké tresty či ochranná opatření lze za trestné činy uložit. Základní podmínky trestního práva hmotného stanoví již Listina základních práv a svobod, a to v čl. 39 a 40, kde je stanoveno, že „jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit“.

Základní zásady trestního práva hmotného

Jsou to základní právní principy, na kterých je trestní právo založeno. Vycházejí z principů právního státu. Základní zásady trestního práva vyplývají z Listiny základních práv a svobod (LPS)

- Zásada zákonného - jen trestní zákoník vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit - „nullum crimen, nulla poena sine lege“ (není zločinu a trestu bez zákona) – čl. 39 LPS – z této zásady vyplývá zákaz retroaktivity přísnějšího zákona, zákaz analogie
- Zásada subsidiarity trestní represe – trestní odpovědnost lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu
- Zásada spravedlivosti trestu – uložený trest musí odpovídat škodlivosti a zavrženihodnosti trestného činu
- Zásada humanismu - čl. 7 odst. 2 LPS - nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu, zrušení trestu smrti
- Zásada individuální odpovědnosti fyzických osob – za trestné jednání odpovídá vždy jen ta fyzická osoba, která je zavinila. Zhemožňuje „kolektivní odpovědnost“ bez prokázání viny konkrétním osobám. Nevylučuje trestní odpovědnost právnických osob
- Zásada odpovědnosti za zavinění – pachatel může nést trestní odpovědnost jen za zaviněné jednání, ne za následek, který nezavinil

Prameny trestního práva hmotného

Prameny jsou vymezeny čl. 39 LPS (pouze zákony a mezinárodní úmluvy o lidských právech). Základními prameny tak jsou Ústava (imunita poslanců, pravomoc prezidenta udílet milost) a Listina základních práv a svobod (základní zásady).

Nejdůležitějším pramenem trestního práva hmotného je **trestní zákoník č. 40/2009**.

Vedle trestního zákoníku pak ještě

- zákon 218/2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže – stanoví odlišnosti, které se vztahují na osoby nezletilé a mladistvé
- zákon 418/2011 o trestní odpovědnosti právnických osob
- zákon 169/1999 o výkonu trestu odnětí svobody
- zákon 293/1993 o výkonu vazby
- zákon 184/1964, kterým se vylučuje promlčení trestního stíhání nejzávažnějších trestních činů proti míru, válečných trestních činů
- zákon 119/1990 o soudní rehabilitaci
- zákon 198/1993 o protiprávnosti komunistického režimu atd.

Pramenem trestního práva mohou být i vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas, např.

- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
- Úmluva o právech dítěte
- Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému a ponižujícímu zacházení nebo trestání

Za prameny trestního práva lze považovat i amnestijní rozhodnutí prezidenta (nikoliv však udělení milosti, kde jde o individuální právní akty)

Pramenem trestního práva jsou i rozhodnutí Ústavního soudu normativní povahy (nálezy pléna Ústavního soudu, jimiž jsou rušeny ustanovení zákonů)

Nelze pominout ani právní předpisy Evropské unie (např. nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) o omamných a psychotropních látkách a prekursorech drog)

Pramenem českého trestního práva naopak nejsou judikatorní rozhodnutí soudů, judikatura publikovaná ve Sbírce soudních rozhodnutí má za úkol pouze sjednocovat soudní praxi.

Trestní zákoník je rozdělen na dvě části, na obecnou a zvláštní část. Obecná část se zabývá základními podmínkami trestní odpovědnosti, stanoví systém trestů, definuje podmínky pro jejich ukládání apod. Zvláštní část pak obsahuje katalog trestních činů s uvedením trestů, které je možné za ně uložit.

Výklad trestních zákonů

1. podle vykladatele
 - autentický
 - výklad Ústavního soudu
 - výklad obecných soudů
 - vědecký (doktrinální)
2. podle metody
 - jazykový
 - logický
 - systematický
 - historický
 - komparativní
3. podle znění
 - doslovní
 - rozšiřující (extenzivní) – např. dům nebo byt
 - zužující (restriktivní) – křivá výpověď – pojem svědka

Ani při rozšiřujícím výkladu však není přípustná analogie k tíži pachatele, pokud jde o

- rozšiřování podmínek trestní odpovědnosti
- druh, výši a podmínky ukládání trestů

Působnost trestních zákonů

Pravidla určující působnost trestního zákona řeší situace, za kterých lze konkrétní jednání posoudit podle českých trestních zákonů, případně kterou časovou verzi trestních zákonů lze použít

- A. **Časová působnost** – zabývá se tím, podle které právní úpravy posoudit trestnou činnost v závislosti na tom, kdy byl trestní čin spáchán. Platí zde zákaz retroaktivity přísnějšího zákona (týká se pouze hmotného práva, nikoliv práva procesního). Trestnost činu se posuzuje
 - podle zákona účinného (rozhodující je účinnost, nikoliv platnost) v době spáchání trestního činu, tj. dokončení jednání (nikoliv dokonání trestního činu). Je nutno užít celý zákon, nejen jeho část, s výjimkou úpravy druhů trestu.
 - podle zákona účinného v době rozhodování, jestliže to je pro pachatele příznivější.

Pro stanovení časové působnosti je rozhodující okamžik, ve kterém došlo k dokončení jednání (nikoliv dokonání trestního činu). K tomuto okamžiku se váže i posouzení věku pachatele, běh promlčecí lhůty apod. Při určení okamžiku dokončení trestního činu mohou nastat některé specifické situace v trvání trestního činu:

- pokračující trestný čin – jednání, jehož jednotlivé dílčí útoky vedené jednotným záměrem naplňují stejnou skutkovou podstatu trestného činu, jsou spojeny stejným nebo podobným způsobem provedení a blízkou souvislostí časovou i v předmětu útoku – pro posouzení činu je rozhodné dokončení jednání posledního dílčího útoku
- opakující se trestný čin – na rozdíl od pokračujícího trestného činu chybí jednotící záměr, každý útok je proto posuzován jako samostatný trestný čin
- hromadný trestný čin – podmínkou trestnosti je více útoků (§ 279/3b – nedovolené ozbrojování - kdo vyrábí (nikoliv vyrobí) zbraně - pro posouzení činu je rozhodné dokončení jednání posledního útoku
- trvající trestný čin – pachatel udržuje vyvolaný protiprávní stav (§ 171 - omezování osobní svobody) - pro posouzení činu je rozhodné ukončení protiprávního stavu

Pro pokračování v trestném činu, hromadný a trvající trestný čin platí, že tyto činy se z hlediska hmotného práva posuzují jako jeden skutek. Zahájením trestního stíhání však dochází k přetřzení trestné činnosti a útoky spáchané po zahájení trestního stíhání již budou posuzovány jako nový trestný čin.

B. Místní působnost – stanoví principy, které možní, aby trestná činnost byla posouzena podle českých trestních předpisů. Postačí splnění podmínek alespoň jednoho principu. Nepodaří-li se trestnou činnost pod žádný z principů podřadit, není dána místní působnost českých trestních předpisů a jednání u nás nelze trestně stíhat.

- princip territoriality – podle českého trestního zákona se posuzují trestné činy spáchané na území ČR včetně distančních deliktů. Projeví se i v zásadě registrace (za české území je považována i paluba letadla nebo lodě registrované v ČR –princip registrace). Z principu territoriality jsou vyňata tzv. exteritoriální místa (velvyslanectví apod.)
- princip personality – postihuje trestné činy občanů ČR a osob bez stání příslušnosti s trvalým pobytom v ČR spáchané kdekoliv. Při jednostranné trestnosti je rozhodující, zda jednání je trestné v ČR.
- princip ochrany - stát chrání své zájmy proti komukoliv kdekoliv. Zásada ochrany státu se týká jen trestních činů proti republice, tedy rozvracení republiky, sabotáže a vyzvědačství, a dále trestních činů proti orgánům státu, resp. jeho úředním osobám a jejich činnosti ve vydávání veřejných listin, které se vztahují jen na český stát a české orgány. Druhou možností je, že trestný byl spáchan v cizině proti občanu České republiky nebo proti osobě bez státní příslušnosti, která má na území České republiky povolen trvalý pobyt
- princip universality – stát je povinen v zájmu mezinárodní spolupráce a na základě mezinárodních smluv stíhat určité trestné činy, a to bez ohledu na místo činu a osobu pachatele. Jde např. o stíhání válečných zločinů, terorismu, apartheidu, mučení, padělání peněz, obchod s narkotiky apod.)
- princip subsidiární universality – umožňuje potrestat podle českých trestních zákonů pachatele, který není občanem ČR (ani osobou bez státní příslušnosti s pobytom v ČR), skutek spáchal v zahraničí, byl dopaden v ČR, nebyl vydán k trestnímu stíhání do zahraničí a skutek je oboustranně trestný.

C. Působnost věcná - stanoví, jaký okruh společenských vztahů je zákonem chráněn. Tyto zájmy jsou konkretnizovány v jednotlivých hlavách zvláštní části a individualizovány v jednotlivých skutkových podstatách

D. Osobní působnost - některé osoby jsou z působnosti trestních zákonů vyňaty. Jde buď o exempci hmotněprávní (osoby jsou vyňaty z působnosti trestního zákoníku, nelze je vůbec stíhat), nebo exempci procesněprávní (nelze vést trestní stíhání bez splnění dalších podmínek)

- Členové parlamentu (exempce hmotněprávní pro hlasování a projevy ve sněmovně, procesněprávní pro ostatní trestné činy)
- Prezident (exempce procesněprávní pro trestné činy spáchané ve funkci, i pro trestné činy spáchané před nastupem do funkce)
- Diplomaté ve státě, kde vykonávají diplomatickou službu (exempce hmotněprávní)

Trestný čin

Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákoník označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v trestním zákoníku (v případě mladistvého hovoříme o trestním provinění)

K tomu, aby čin mohl být považován za trestný, musí splňovat 2 obligatorní podmínky:

- Protiprávnost (rozpor s právní normou v rámci právního řádu)
- znaky uvedené v trestním zákoně (formální pojetí trestného činu)

Společenská škodlivost – je dána významem chráněného zájmu, který byl trestným činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele a mírou zavinění, pohnutkou, záměrem nebo cílem.

Třídění trestních činů např. podle

- a) závažnosti (přečin, zločin, zvlášť závažný zločin)
- b) chráněného zájmu (třídění do hlav zvláštní části)
- c) způsobu jednání (komisivní a omisivní – pravé i nepravé)
- d) formy zavinění (úmyslné a nedbalostní)
- e) vývojových stadií (příprava, pokus, dokonaný trestný čin)
- f) druhu následku (poruchové a ohrožovací)
- g) časového hlediska (trestné činy hromadné, trvající, pokračování v trestném činu)

Možné kategorizace trestních deliktů – rozdělení na různé kategorie protiprávních jednání podle závažnosti

- monopartice – jediná podoba (např. trestné činy od r. 1990 do r. 2009)
- bipartice – dvě podoby (např. přečiny a trestné činy od r. 1970 do r. 1990, nebo současná právní úprava)
- tripartice – tři formy (např. přestupek, přečin a zločin podle rakouského zákoníku z r. 1852)

Současný trestní zákoník zná od 01.01.2010 dvě kategorie trestních deliktů, a to zločiny a přečiny

- přečiny
 - všechny nedbalostní trestné činy
 - úmyslné trestné činy s trestní sazbou do 5 let
- zločiny – ostatní trestné činy, které nejsou přečiny (podskupinou jsou zvlášť závažné zločiny s horní hranicí sazby nejméně 10 let)
- v případě mladistvého však vždy hovoříme o trestním provinění (bez ohledu na sazbu)

Pojmové znaky trestného činu

protiprávnost				
Obecné znaky uvedené v zákoně	věk příčetnost rozumová a mravní vyspělost (jen u mladistvých)			
	typové znaky trestného činu (znaky skutkové podstaty)	objekt	obecný	
			druhový	
typové znaky trestného činu (znaky skutkové podstaty)	objektivní stránka	obligatorní znaky	jednání	konání
				opomenutí
			následek	ohrožení
				porucha
		fakultativní znaky	příčinná souvislost	
			hmotný předmět útoku	
			místo	
			čas	
typové znaky trestného činu (znaky skutkové podstaty)	subjekt	obecný (generální)	prostředek	
			speciální	
	subjektivní stránka	obligatorní znak	zavinění	přímý
				nepřímý
		fakultativní	úmysl	vědomá
				nevědomá
			pohnutka	
			cíl	
			rozrušení	
			jiné psychické stavy	

1. protiprávnost
2. obecné znaky uvedené v zákoně (věk a příčetnost pachatele, v případě mladistvých též rozumová a mravní vyspělost, tj. schopnost rozpoznat nebezpečnost činu pro společnost nebo ovládat své jednání)
3. typové znaky trestného činu (tj. znaky skutkové podstaty)

Protiprávnost

Protiprávností rozumíme rozpor s právní normou v rámci právního řádu, jde o jednání zakázané právní normou

Okolnosti vylučující protiprávnost

Trestní zákon stanoví okolnosti, které vylučují protiprávnost jednání, i když toto jednání naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu (jde o dovolené jednání). Těmito okolnostmi jsou:

- Krajní nouze - jednání, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem. Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil.
- Nutná obrana - jednání, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem. Nutná obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.
- Svolení poškozeného - trestný čin nespáchá, kdo jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy, o nichž tato osoba může bez omezení oprávněně rozhodovat, jsou činem dotčeny. Svolení musí být dáno předem nebo současně s jednáním osoby páchající čin jinak trestný, dobrovolně, určitě, vážně a srozumitelně; je-li takové svolení dáno až po spáchání činu, je pachatel beztrestný, mohl-li důvodně předpokládat, že osoba uvedená v odstavci 1 by tento souhlas jinak udělila vzhledem k okolnostem případu a svým poměrům. S výjimkou případů

svolení k lékařským zákrokům, které jsou v době činu v souladu s právním řádem a poznatky lékařské vědy a praxe, nelze za svolení podle odstavce 1 považovat souhlas k ublížení na zdraví nebo usmrcení.

- Přípustné riziko - Trestný čin nespáchá, kdo v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které měl v době svého rozhodování o dalším postupu, vykonává v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce společensky prospěšnou činnost, kterou ohrozí nebo poruší zájem chráněný trestním zákonem, nelze-li společensky prospěšného výsledku dosáhnout jinak. Nejde o přípustné riziko, jestliže taková činnost ohrozí život nebo zdraví člověka, aniž by jím byl dán k ní v souladu s jiným právním předpisem souhlas, nebo výsledek, k němuž směruje, zcela zřejmě neodpovídá míře rizika, anebo provádění této činnosti zřejmě odporuje požadavkům jiného právního předpisu, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo se příčí dobrým mravům.
- Oprávněné použití zbraně - jednání, kdy osoba použije zbraně v mezích stanovených jiným právním předpisem.

Dalšími okolnostmi vylučujícími protiprávnost, které nejsou v trestním zákoně uvedeny, jsou:

- Splnění povinnosti nebo rozkazu
- Výkon práva (např. rodičovského)
- nebo povolání (např. lékař, exekutor)

Obecné znaky uvedené v zákoně

jsou to znaky, které musí vykazovat každý trestný čin, resp. každý pachatel trestného činu (nelze podle nich trestné činy rozlišovat). Patří sem věk pachatele, příčetnost pachatele a v případě mladistvého pachatele rovněž rozumová a mravní vyspělost.

Pachatel

Pachatelem trestného činu je trestně odpovědná (věkově způsobilá a příčetná) fyzická osoba, která svým jednáním uskutečnila všechny znaky trestného činu. U pachatele je nutno rozlišovat znaky přímo charakterizující pachatele jakéhokoliv trestného činu (příčetnost, věk, v případě mladistvého rozumová a mravní vyspělost) a dále znaky skutkové podstaty charakterizující pachatele jako subjekt určitého trestného činu.

Příčetnost – duševní schopnost a způsobilost osoby být pachatelem trestného činu. Má dvě složky:

- schopnosti rozpoznávací – schopnost rozpozнат protiprávnost svého činu
- schopnost ovládací – schopnost ovládat své jednání

Pachatel je nepříčetný, jestliže trpí v době činu duševní poruchou, v jejímž důsledku má vymizelou schopnost rozpozнат protiprávnost činu nebo své jednání ovládnout. Duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka. Duševní porucha může být vrozená (mentální retardace) či získaná (alzheimerova choroba, alkoholická paranoie), trvalá, dlouhodobá nebo přechodná (několik vteřin trvající epileptický záchvat nebo mnohaletá schizofrenie).

Nepříčetnost vede k beztrestnosti pachatele. Je však důvodem pro uložení ochranného léčení.

Snížená rozpoznávací nebo ovládací schopnost (zmenšená příčetnost) nevede k beztrestnosti pachatele, ale odůvodňuje zvláštní postup proti pachateli (nižší trest, ochranné léčení).

Vymizení nebo snížená ovládací či rozpoznávací schopnosti v důsledku aplikace návykové látky nezpůsobuje beztrestnost pachatele.

Nepříčetností v trestněprávním smyslu však není stav vymizelé rozpoznávací či ovládací schopnosti v důsledku požití alkoholu či jiných návykových látek. Jestliže se v tomto stavu pachatel dopustil trestného činu, rozlišujeme trojí situaci:

1. pachatel se úmyslně přivedl do stavu nepříčetnosti s úmyslem spáchat trestný čin (opil se na kuráž) – actio libera in causa dolozní – je trestně odpovědný za úmyslný trestný čin.
2. pachatel se opil a způsobil nedbalostní trestný čin (např. dopravní nehodu) – je trestně odpovědný za nedbalostní trestný čin, a jeho nedbalost spočívá právě v tom, že se uvedl do stavu nepříčetnosti
3. pachatel se opil, byť i z nedbalosti, a spáchá trestný čin. Bude trestně odpovědný za trestný čin opilství.

Věk - z hlediska trestní odpovědnosti jsou nejdůležitější věkové hranice 15 a 18 let. Podle věku rozlišujeme osoby nezletilé (do 15 let), mladistvé (15+1 den až 18 let) a dospělé (nad 18 let). Kromě toho zákon zná ještě hranici 12 let (uložení ochranné výchovy), 19 let (maximální hranice pro ochrannou výchovu), 20 let (možnost výkonu trestu ve věznici pro mladistvé), cca 21 let (věk blízký věku mladistvých jako polehčující okolnost).

Kromě věku a příčetnosti je trestní odpovědnost mladistvých závislá rovněž na rozumové a mravní vyspělosti mladistvého. Její podstatou je posouzení otázky, zda mladistvý ve svém rozumovém a mravním vývoji již dosáhl takového stupně, aby byl schopen rozpoznat protiprávnost svého jednání a toto jednání ovládnout. Nedostatečná rozumová a mravní vyspělost mladistvého není projevem chorobného stavu (např. mentální retardace), nýbrž pouze důsledkem neukončeného procesu dospívání dítěte.

- rozumová vyspělost - zahrnuje postupně individuální nabývání schopností pojmového myšlení, přičemž stupeň takového vývoje je určován dosaženou úrovní tohoto myšlení.
- mravní vyspělost - průběhu individuálního rozvoje osobnosti osvojuje normy chování, a tyto přeměňuje na osobní a morální kvality.

Typové znaky trestného činu (znaky skutkové podstata trestného činu)

Jde o souhrn typových znaků, jimiž se od sebe odlišují různé druhy trestních činů. Skutková podstata představuje abstraktní popis určitého druhu trestného činu, vyjmenovává jednotlivé znaky, které musí být naplněny, aby jednání mohlo být trestným činem.

Podle závažnosti rozlišujeme skutkové podstaty

- a) základní – zpravidla jsou uvedeny v prvním odstavci příslušného paragrafu a stanoví základní trestní sazbu (např. vražda – 10 až 18 let; ublížení na zdraví 6 měsíců až 3 roky)
- b) kvalifikované – zpravidla jsou uvedeny v dalších odstavcích příslušného paragrafu, a vyžadují naplnění nějakého znaku, který zvyšuje nebezpečnost a škodlivost jednání, za což je stanovena vyšší sazba (např. loupežná vražda či rasově motivovaná vražda – 15 až 20 let nebo výjimečný trest; ublížení na zdraví zdravotnickému pracovníkovi při výkonu činnosti – 1 rok až 5 let)
- c) privilegované – zpravidla jsou upraveny v samostatném paragrafu, musí být splněna nějaká podmínka, která snižuje nebezpečnost a škodlivost jednání oproti základní skutkové podstatě (např. vražda novorozeného dítěte matkou – zohledňuje poporodní rozrušení matky – 3 až 8 let, zabít – zohledňuje, že k usmrcení jiné osoby došlo v silném rozsudení ze strachu, úleku nebo v důsledku předchozího zavržení hodného jednání poškozeného – 3 až 10 let; ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky – zohledňuje např. předchozí týrání ze strany poškozeného – až 1 rok)

Znaky skutkové podstaty trestného činu dělíme na

1. objekt
2. objektivní stránka
3. subjekt

4. subjektivní stránka

Objekt trestného činu

Objekt trestného činu = společenský zájem chráněný zákonem, proti němuž trestný čin směřuje.
Rozlišujeme jej podle

A. stupně obecnosti

- obecný objekt (veškeré trestné činy) – zájem společnosti na ochraně zákonnosti, ústavnosti a práv a zájmů osob
- druhový objekt (jednotlivé hlavy trestního zákoníku) – např. zájem společnosti na ochraně hospodářských vztahů
- individuální objekt (jednotlivé trestné činy) – např. zájem na ochraně měny, zájem na ochraně hospodářské soutěže

B. priority ochrany

- primární (hlavní) objekt – ten, k jehož ochraně je příslušné ustanovení primárně určeno
- sekundární (vedlejší) objekt – ten, který musí být také naplněn, ale ve srovnání s primárním objektem není tak důležitý

Např. loupeže se dopustí ten, kdo proti jinému užije násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci.
Primárním objektem je ochrana osobní svobody a sekundárním ochrana majetku.

Některé trestné činy mají více objektů, které mohou být rozlišeny

- kumulativně (např. loupež – směřuje proti osobní svobodě, ale s úmyslem zmocnit se cizí věci, tedy i proti ochraně vlastnického práva) – musí být naplněny všechny objekty
- alternativně (např. rozvracení republiky – dopustí se ho ten, kdo ohrozí územní celistvost, obranyschopnost nebo samostatnost republiky) – postačí naplnění jednoho objektu

Od objektu je nutné odlišit předmět trestného činu, kterým je konkrétní věc nebo osoba, proti níž útok bezprostředně směřuje (fakultativní znak). Některé trestné činy nemají předmět útoku (nedovolené podnikání, zneužívání informací v obchodním styku).

Objektivní stránka

Objektivní stránka = vnější (navenek pozorovatelné) okolnosti spáchání trestného činu

Obligatorní znaky (musí být prokázána u každého trestného činu)

- 1) jednání – projevy vůle pachatele ve vnějším světě – v jednání se spojuje vnitřní složka (vůle) se složkou vnější (projev vůle) – jednota psychické a fyzické stránky jednání. Chybí-li některá z uvedených složek, nejde o jednání ve smyslu trestního práva. Jednáním v trestněprávním smyslu proto není vynucené jednání (ruka s nožem, kterou někdo vede, reflexní pohyby, pohyby somnambula).

Formy jednání:

- konání – vůlí řízený svalový pohyb zaměřený k určitému cíli (např. úder pěstí při ublížení na zdraví)
- opomenutí – vůlí řízené zdržení se svalového pohybu – např. řidič poté, co srazí chodce, mu neposkytne pomoc)

Podle formy jednání rozdělujeme trestné činy na:

- komisivní delikty - lze je spáchat jen konáním (např. loupež, útok na veřejného činitele)
- pravé omisivní delikty – lze je spáchat jen opomenutím (např. neposkytnutí pomoci, neoznámení trestného činu)
- nepravé omisivní delikty – trestné činy spáchané opomenutím, které však lze spáchat jak konáním, tak i opomenutím (např. vražda – pachatel může oběť zastřelit, což je konání, nebo může oběť na něm závislou nechat zemřít hladý – nečiní, co činit má, jde tedy o opomenutí).

(pozor, nelze směšovat opomenutí s nedbalostí, omisivní delikty mohou být jak úmyslné, tak i nedbalostní – např. lékař nepodá pacientovi potřebný lék s úmyslem jej poškodit, nebo z nedbalosti)

- 2) následek – porušení nebo ohrožení hodnot, které jsou objektem trestného činu (vedle následku známe také účinek, který spočívá v porušení nebo ohrožení předmětu útoku)

Podle vzniku následku se rozlišují trestné činy na

- poruchové – následkem je porušení zájmu chráněného zákonem – např. u ublížení na zdraví
- ohrožovací (např. obecné ohrožení) – zejména u majetkových trestních činů se následkem (poruchou) měří kvalifikace

Podle toho, zda je nezbytné, aby trestný čin vyvolal účinek, rozdělujeme trestné činy na

- materiální (výsledečné) – vyžaduje se účinek (škoda, újma na zdraví)
- formální - účinek není nutný (např. maření výkonu úředního rozhodnutí – porušení ZŘMV)

- 3) příčinný vztah mezi jednáním a následkem – příčinou je každý jev, bez něhož by jiný jev nenastal, resp. nenastal způsobem, kterým nastal. Jednání posuzujeme zásadou umělé izolace jevů, kterou omezujeme a redukujeme zjištěné příčiny a následky na trestněprávně relevantní příčiny a následky (typické třeba u dopravních nehod). Celý příčinný vztah musí být rovněž kryt zaviněním.

Fakultativní znaky (jsou vyžadovány jen u některých trestních činů)

- hmotný předmět útoku (např. svěřená věc, zvíře, dítě mladší 15 let apod.)
- místo (např. místo veřejnosti přístupné, paluba letadla)
- čas (v době branné pohotovosti státu, při veřejné dražbě)
- prostředek (např. se zbraní, veřejnými sdělovacími prostředky)

Subjekt trestného činu

Subjekt trestného činu = znaky charakterizující pachatele

Vedle obecných znaků charakterizujících pachatele (věk, příčetnost, rozumová a mravní vyspělost) lze nalézt i další znaky pachatele, které mohou mít význam pro určení právní kvalifikace konkrétního trestného činu. Podle toho, zda takové znaky zákon vyžaduje, rozlišujeme

- Obecný subjekt – nejsou vyžadovány žádné další vlastnosti, postačuje splnění obecných znaků – týká se většiny trestních činů, které může spáchat jakýkoliv věkově způsobilý a příčetný pachatel – např. vraždy se dopustí ten, „kdo jiného úmyslně usmrtil“. V popisu skutkové podstaty je pachatel popsán pouze slovem „kdo“ bez požadavku dalších vlastností, proto

pachatelem může být každý, kdo splňuje obecné znaky trestného činu (příčetnost, věk, příp. rozumová a mravní vyspělost).

- Speciální subjekt - některé trestné činy vyžadují zvláštní vlastnosti pachatele (svědek, matka, úřední osoba, řidič, dlužník apod.) s tím, že osoba, která požadovanou vlastnost nemá, pachatelem takového trestného činu být nemůže – např. trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby se dopustí „úřední osoba, která v úmyslu způsobit jinému škodu překročí svou pravomoc“. V popisu skutkové podstaty je pachatel popsán slovy „Úřední osoba“, je tedy zřejmé, že se ho nemůže dopustit nikdo jiný než ten, kdo má postavení úřední osoby.

Subjektivní stránka trestného činu

Subjektivní stránka trestného činu = znaky charakterizující psychiku pachatele ve vztahu k trestnému činu

- obligatorní znak (musí být prokázán u každého trestného činu) - zavinění
- fakultativní znaky (jsou vyžadovány jen u některých trestných činů) - pohnutka (rasová nesnášenlivost, násilí na svědkovi), cíl (snaha vyhnout se službě trestného činu vyhýbání se výkonu služby), rozrušení (po porodu), jiné psychické stavy

Zavinění – psychický vztah pachatele ke skutečnostem, ve kterých spočívá trestný čin. Zavinění v sobě zahrnuje složku vědění a volní.

1. úmysl přímý nebo nepřímý
2. nedbalost vědomá nebo nevědomá

Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel

a) chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoníku porušit nebo ohrozit zájem chráněný trestním zákoníkem (úmysl přímý), nebo

b) věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn (úmysl nepřímý, eventuální). Srozuměním se rozumí i smíření pachatele s tím, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem. Za nepřímý úmysl se považuje i lhostejnost.

Příklad 1:

Trestný čin šíření nakažlivé lidské nemoci - Čtyři muži se nakazí smrtelnou nakažlivou pohlavní chorobou. V nemocnici jsou poučeni o tom, že nesmí mít s nikým nechráněný pohlavní styk, neboť by mohlo dojít k nakažení jiné osoby. Jeden z nich se chce pomstít za svou nemoc všem lidem, a rozhodne se mít styk s co nejvíce lidmi, aby je nakazil – jedná v úmyslu přímém. Druhý se rozhodne si ještě před smrtí užít a stává se promiskuitním. Nesdílí s ostatními proto, aby je nakazil, ale přesto, že ví, že se to může stát, a je s tím srozuměn – jedná v úmyslu nepřímém.

Příklad 2:

Muž se rozhodne zastřelit svého soka v lásce. Ten přijíždí v autě domů. Když auto míjí vraha, ten vystřílí do dveří auta celý zásobník. Muže usmrtí a navíc poškodí i automobil (prostřílené dveře). Naplnil skutkovou podstatu dvou trestných činů – vraždy a poškozování cizí věci. Pokud jde o vraždu, muž chtěl jinou osobu usmrtit, k tomu jeho jednání směřovalo, jednal tedy v úmyslu přímém. Pokud jde o poškození auta, to nebylo bezprostředním cílem pachatele, ale když střílel, tak věděl, že kulky auto poškodí a byl s tím srozuměn. Ve vztahu k poškozování cizí věci jednal v úmyslu nepřímém

Trestný čin je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel

a) věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoníku porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí (nedbalost vědomá), nebo

b) nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl (nedbalost nevědomá).

Trestní čin je spáchán z hrubé nedbalosti, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.

Příklad 1:

Řidič vozidla jede po městě rychlostí 90 km/h. Je si vědom toho, že by mohl někoho ohrozit nebo zranit, ale domnívá se, že je natolik dobrý řidič, že k tomu nedojde. Následně srazí chodce a usmrtí jej – jednal v nedbalosti vědomé

Příklad 2:

Lékař předepsal pacientovi lék, na který je pacient alergický, a po jehož požití pacient zemře. Lékař lék předepsal proto, že se nepodíval do zdravotnické dokumentace pacienta, kde byla tato alergie uvedena. Lékař tedy o alergii nevěděl, ale vědět o ní měl a mohl – jednal v nedbalosti nevědomé. Jestliže ale o alergii žádná zmínka v dokumentaci nebyla, a nevěděl o ní ani pacient, není splněno, že o ní lékař vědět měl a mohl, a zavinění není naplněno, nepůjde o trestný čin.

Zavinění se musí vztahovat ke všem ostatním znakům skutkové podstaty.

Trestní zákon stojí na zásadě, že k naplnění základní skutkové podstaty trestného činu je nezbytné úmyslné zavinění, pokud zákon výslovně nepřipouští zavinění z nedbalosti, k naplnění okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby nebo přítěžující okolnosti platí zásada opačná.

Omyly

Omyly představují neshodu pachatelova vědění se skutečností, ať již proto, že si pachatel nějakou skutečnost neuvědomil, nebo proto, že měl o ní představu nesprávnou.

- a) skutkový negativní – pachatel nezná ani nepředpokládá jako možnou skutkovou okolnost, která je znakem trestného činu - vylučuje odpovědnost za úmyslný trestný čin a nedbalost vědomou, umožňuje odpovědnost za nedbalost nevědomou (myslivec střílí do křoví v domnění, že je tam zvěř, a zatím..., pachatel má s ohledem na okolnosti nesprávnou představu o věku dívky, s níž ...)
- b) skutkový pozitivní – pachatel mylně předpokládá, že existují skutkové okolnosti nezbytné ke spáchání trestného činu, které však neexistují - možný postih pro pokus trestného činu (střelba na figurínu v domnění, že jde o člověka = pokus vraždy, zastřelení člověka proto, že se domnívá, že jde o svědku = pokus kvalifikované skutkové podstaty, krádež reprodukce obrazu v domnění, že jde o originál vysoké ceny = pokus kvalifikované krádeže)
- c) skutkový omyl v okolnostech vylučujících protiprávnost (nutná obrana proti domnělému útoku) – odpovědnost maximálně za nedbalostní trestný čin
- d) právní omyl negativní – nemá vliv na trestnost, pachatel bude potrestán pro spáchaný trestný čin (pachatel obchoduje s marihanou v domnění, že je to legální, neznalost zákona neomlouvá)
- e) právní omyl pozitivní (putativní delikt) – pachatel se nedopouští trestného činu a nelze jej postihnout (pachatel se domnívá, že se dopouští nezákonného jednání, které však zakázané není – např. stahuje hudbu z internetu)

Vývojová stadia trestného činu

- a) příprava = úmyslné vytváření podmínek pro spáchání zvlášť závažného zločinu (horní hranice nejméně 10 let). Spadá sem organizování, opatřování nebo přizpůsobování prostředků nebo

- nástrojů, spolčení či srocení, návod a pomoc - je trestná pouze u zvlášť závažných zločinů a jen tehdy, jestliže to trestní zákoník u příslušného trestního činu výslovně stanoví. Příprava je trestná podle trestní sazby stanovené na zvlášť závažný zločin, k němuž směřovala.
- b) pokus = jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestního činu, jehož se pachatel dopustil s úmyslem trestní čin spáchat, avšak k jeho dokonání nedošlo – je trestný u všech trestních činů podle stejné trestní sazby jako dokonaný trestní čin.
 - c) dokonaný trestní čin – jednání, kterým pachatel naplnil všechny znaky skutkové podstaty trestního činu

Trestní odpovědnost za přípravu a pokus zaniká, jestliže pachatel dobrovolně upustil od dalšího jednání směřujícího ke spáchání či dokonání činu a odstranil nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknuté přípravy či pokusu, nebo učinil oznámení v době, kdy nebezpečí mohlo být ještě odstraněno.

Příklad 1:

Pachatel se chystá vykrást dům. Nafotí si přístupovou cestu, zakryje registrační značku svého auta, opatří si potřebné nářadí a odjízdí k domu (to vše je příprava, pokud nebude pokračovat dál. Jestliže u domu zjistí, že e někdo doma a odjede, zůstal pouze ve fázi přípravy). Po přjezdu k domu přelete plot a začne páčit dveře (pokus, pokud se mu to nepodaří), dveře vylomí a vstupuje dovnitř. Je však vyrušen a uteče, aniž by něco odcizil (dokonaný trestní čin porušování domovní svobody a pokus krádeže).

Příklad 2:

Muž chce usmrtit jinou osobu, opatří si zbraň, zjistí, kdy se vrací domů, a ukryje se v kroví u cesty (příprava). Když se muž vrací, vystřelí na něj, ale nezasáhne, nebo sice zasáhne, ale jen ho zraní (pokus trestního činu vraždy). Jestliže však následně osoba na následky střelného poranění zemře, jde o dokonaný trestní čin.

Formy trestné součinnosti

Trestná součinnost = na trestném činu se podílí více osob. Trestná součinnost může mít následující formy:

- a) spolupachatelství
- b) účastenství
- c) formy trestné součinnosti obsažené ve zvláštní části trestního zákona (trestné činy postihující jednání ve prospěch pachatele, např. podílnictví, schvalování trestního činu, nadřžování, nepřekážení trestního činu, legalizace výnosů z trestné činnosti apod.)
- d) organizovaná skupina
- e) organizovaná zločinecká skupina - společenství více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdelením funkcí a dělbou činností, která je zaměřena na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti
- f) nepřímé pachatelství

Pachatel – ten, kdo trestní čin spáchal sám

Spolupachatelství – trestní čin je spáchán společným jednáním více osob, které se na spáchání trestního činu přímo podíleli, když jednání spolupachatelů je alespoň článkem řetězu jednání, které směřují k dokonání trestního činu. Jednání každého spolupachatele je trestné, jakoby čin spáchal sám (každý spolupachatel odpovídá za celý následek, s výjimkou excesů). Spolupachatelství vyžaduje společný úmysl, proto je vyloučeno u nedbalostních trestních činů. Od spolupachatelství je nutno odlišit tzv. souběžné pachatelství, kde více pachatelů se současně dopouští stejné trestné činnosti avšak bez vzájemné dohody (např. rabování)

Účastenství - Účastníkem na dokonaném trestním činu nebo jeho pokusu je, kdo úmyslně

- a) spáchání trestného činu zosnoval nebo řídil (organizátor),
- b) vzbudil v jiném rozhodnutí spáchat trestný čin (návodce), nebo
- c) umožnil nebo usnadnil jinému spáchání trestného činu, zejména opatřením prostředků, odstraněním překážek, vylákáním poškozeného na místo činu, hlídáním při činu, radou, utvrzováním v předsevzetí nebo slibem přispět po trestném činu (pomocník).

Účastník je stejně trestný jako pachatel. K jeho trestnosti je však nezbytné, aby se pachatel o trestný čin alespoň pokusil (akcesorita účastenství)

Trestní odpovědnost účastníka zaniká, jestliže dobrovolně upustil od dalšího účastenství na trestném činu a odstranil nebezpečí, které vzniklo, nebo učinil o účastenství na trestném činu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo, mohlo být ještě odstraněno.

Formy trestné součinnosti obsažené ve zvláštní části trestního zákona - trestné činy postihující jednání ve prospěch pachatele, např. podílnictví, schvalování trestného činu, nadřazování, nepřekažení trestného činu, legalizace výnosů z trestné činnosti apod.

Organizovaná skupina – sdružení (i jednorázové) nejméně tří osob, v němž je provedena určitá dělba úkolů mezi jednotlivé členy sdružení a jehož činnost se v důsledku toho vyznačuje plánovitostí a koordinovaností, což zvyšuje pravděpodobnost úspěšného provedení trestného činu, a tím i jeho závažnost, resp. společenskou škodlivost

Organizovaná zločinecká skupina - společenství více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a délou činnosti, která je zaměřena na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti – je to vyšší forma společné trestné činnosti, běžně nazývaná „organizovaný zločin“

Nepřímý pachatel – ke spáchání trestného činu pachatel použije jinou osobu (nezletilou, nepříčetnou, jednající v omyleu, jednající z donucení), která jedná jako „živý nástroj“ v rukách pachatele. Nepřímý pachatel je trestně odpovědný, jako by trestný čin spáchal sám.

Souběh trestních činů

Souběhem nazýváme případ, kdy pachatel spáchá dva nebo více trestních činů dříve, než byl pro jeden z nich odsouzen.

- a) jednočinný souběh stejnorodý – pachatel jedním jednáním vícekrát naplní znaky stejného trestného činu (např. jednou pomluvou je pomluveno více osob) – praxe tyto případy nepovažuje za souběh ale za jeden trestný čin
- b) jednočinný souběh nestejnorodý – pachatel jedním jednáním naplní znaky více trestních činů – trestný je pak podle nejpřísnější trestní sazby. Jednočinný souběh je vyloučen tam, kde trestné činy, jejichž skutková podstata byla naplněna, jsou v poměru speciality (např. podvod a úvěrový podvod), subsidiariry nebo faktické konzumpce (vražda a výtržnictví) – příklad jednočinného souběhu: vlopáním do bytu naplňuje pachatel znaky skutkové podstaty trestních činů krádeže a porušování domovní svobody
- c) vícečinný souběh stejnorodý - pachatel se dopustí více jednání, která jsou samostatnými trestními činy a naplňují stejnou skutkovou podstatu (např. opakování loupeže) – od pokračování jej odlišuje chybějící společný záměr nebo nedostatečná časová souvislost.
- d) vícečinný souběh nestejnorodý - pachatel se dopustí více jednání, která jsou samostatnými trestními činy (ukradne auto a prodává drogy). I zde je trestný podle nejpřísnější trestní sazby

Od souběhu je nutno odlišit **recidivu**, kdy se pachatel dopustí dalšího trestného činu až po odsouzení pro první trestný čin. Zde se za druhý trestný čin ukládá samostatný trest.

V trestním řízení platí zásada, že o sbíhajících trestních činech by mělo být vedeno společné řízení, které by mělo vyústit v uložení úhrnného trestu. Pokud se tak nestane, je nutno tento nedostatek odstranit uložením souhrnného trestu. Určování trestu obecně se může řídit třemi možnými zásadami:

a) zásada absorpční (pohlcovací) - spočívající v tom, že větší (přísnější, delší) trest „pohlcuje“ menší (mírnější, kratší) trest. Sbíhající se trestné činy jsou tedy postiženy pouze trestem stanoveným za nejtěžší z nich. Podle této zásady jsou tresty ukládány i v ČR.

b) zásada sčítací (kumulační) - spočívá v tom, že se uloží trest rovnající se součtu všech trestů, které přicházejí v úvahu za jednotlivé sbíhající se trestné činy. V ČR se uplatňuje jen tím, že je možné ukládat více trestů vedle sebe (třeba peněžitý trest vedle trestu odnětí svobody).

c) zásada zestřovací (asperační) - spočívá v tom, že se trest vyměří v rámci trestní sazby stanovené na čin nejpřísnější trestní ze všech sbíhajících se trestních činů. Takový trest pak lze různým způsobem zpřísnit (např. zvýšením horní hranice trestní sazby, uložením dalšího druhu trestu). V ČR se takové zestření uplatní v tom, že spáchání více trestních činů je hodnoceno jako přitěžující okolnost. V případě vícečinného souběhu většího počtu trestních činů pak může dojít ke zvýšení horní hranice trestní sazby o jednu třetinu.

Úhrnný trest – ukládá se za dva nebo více trestních činů ve společném řízení podle trestní sazby trestného činu, který je nejpřísněji trestní; jde-li o vícečinný souběh většího počtu trestních činů, může soud pachateli uložit trest odnětí svobody v rámci trestní sazby, jejíž horní hranice se zvyšuje o jednu třetinu; horní hranice trestní sazby odnětí svobody však nesmí ani po tomto zvýšení převyšovat dvacet let a při ukládání výjimečného trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let nesmí převyšovat třicet let. Vedle trestu přípustného podle takového ustanovení lze v rámci úhrnného trestu uložit i jiný druh trestu, jestliže jeho uložení by bylo odůvodněno některým ze souzených trestních činů. Jsou-li dolní hranice trestních sazeb odnětí svobody různé, je dolní hranicí úhrnného trestu nejvyšší z nich. Stanoví-li trestní zákon za některý z takových trestních činů pouze trest odnětí svobody, může být úhrnný trestem jen trest odnětí svobody jako trest samostatný.

Souhrnný trest - Soud uloží souhrnný trest podle zásad ukládání úhrnného trestu, když odsuzuje pachatele za trestní čin, který spáchal dříve, než byl soudem prvního stupně vyhlášen odsuzující rozsudek za jiný jeho trestní čin. Spolu s uložením souhrnného trestu soud zruší výrok o trestu uloženém pachateli rozsudkem dřívějším, jakož i všechna další rozhodnutí na tento výrok obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo tímto zrušením, pozbyla podkladu. Souhrnný trest nesmí být mírnější než trest uložený rozsudkem dřívějším.

Zánik trestní odpovědnosti (trestnosti)

Trestní zákon upravuje některé skutečnosti, které vedou k tomu, že trestnost činu již spáchaného zanikne nebo alespoň nebude možné, aby pachatel činu byl odsouzen či potrestán. Důvody jsou následující:

- účinná lístot – pachatel z vlastní iniciativy dobrovolně zamezí nebo napraví škodlivý následek trestního činu nebo o něm učiní dobrovolné oznámení v době, kdy lze jeho následkům ještě zabránit. Je možná pouze u vyjmenovaných trestních činů (§ 33 TZ)
- promlčení trestního stíhání – trestnost zaniká uplynutím doby, která je odstupňována podle závažnosti trestného činu a činí 3-20 let, přičemž některé trestné činy jsou nepromlčitelné (§ 35). Do promlčecí doby se nezapočítává doba, po kterou nebylo možno pachatele postavit před soud pro zákonné překážku, doba, po kterou bylo trestní stíhání přerušeno, zkušební doba podmíněného zastavení trestního stíhání a doba, po kterou oběť trestného činu obchodování s lidmi nebo trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti byla mladší osmnácti let. Promlčení trestního stíhání se přeruší zahájením trestního stíhání pro trestní čin, o jehož promlčení jde, jakož i po něm následujícím vzetím do vazby, vydáním příkazu k zatčení, zatýkacího rozkazu nebo evropského zatýkacího rozkazu, podáním obžaloby, návrhu na potrestání, vyhlášením odsuzujícího rozsudku pro tento trestní čin nebo doručením trestního příkazu pro takový trestní čin obviněnému, nebo spáchal-li pachatel v promlčecí době trestní čin nový, na který zákon stanoví trest stejný nebo přísnější. Přerušením promlčení počíná nová promlčecí doba.
- zánik trestnosti přípravy, pokusu a účastenství – pokud pachatel dobrovolně upustil od dokonání trestného činu
- smrt pachatele
- milost prezidenta republiky

- zánik trestní odpovědnosti podle ustanovení zvláštní části trestního zákoníku (účinná lítost u zanedbání povinné výživy či neodvedení daně)

Trestní sankce

Trestními sankcemi jsou tresty a ochranná opatření

Tresty

Trest je opatřením státního donucení, ukládaným jménem státu k tomu povolanými soudy v trestním řízení, jímž se působí určitá újma za spáchaný trestný čin jeho pachateli. Trestem se tak vyslovuje společenské odsouzení pachatele a jeho činu.

Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestních činů, zabránit odsouzenému v dalším páchnání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život (individuální prevence), a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti (generální prevence). Výkonem trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost.

Trestní zákoník umožňuje uložení následujících trestů (§ 52):

a) odnětí svobody

- nepodmíněný trest odnětí svobody (max. 20 let) – pachatel vykoná trest ve věznici – dva základní typy věznice (s ostrahou a zvýšenou ostrahou), které se dále vnitřně diferencují podle stupně zabezpečení
- podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody (max. 3 roky na 5 let) – pachateli je uložen trest odnětí svobody v trvání až tří let, který však nemusí hned vykonat. Místo toho je mu stanovena zkušební doba na 1 až 5 let. Po tuto zkušební dobu je sledováno chování odsouzeného. Jestliže se ve zkušební době nedopustí žádného protiprávního jednání, soud rozhodne, že se ve zkušební době osvědčil a trest odnětí svobody nemusí vykonat. V opačném případě soud nařídí výkon původně odloženého trestu, a to i před uplynutím zkušební doby.
- podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (max. 3 roky na 5 let) – totéž jako podmíněné odsouzení, jen je pachateli navíc stanoven dohled, při kterém se musí pravidelně hlásit na Probační a mediační službě, která sleduje, zda plní stanovená omezení.

b) domácí vězení (max. na 2 roky) – lze uložit jen za přečin. Trest domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20.00 hodin do 05.00 hodin, nebrání-li mu v tom důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku jeho onemocnění. Soud může odsouzenému povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění i ve dnech pracovního klidu a pracovního volna. Ukládá-li soud trest domácího vězení, stanoví pro případ, že by výkon tohoto trestu byl zmařen, náhradní trest odnětí svobody až na jeden rok.

c) obecně prospěšné práce – lze uložit jen za přečin. Rozsah od 50 do 300 hodin – podstatou trestu je povinnost odsouzeného bezplatně odpracovat podle pokynů příslušného městského úřadu zadané práce (zpravidla úklid veřejných prostranství, odklízení sněhu, práce v neziskových či příspěvkových organizacích) ve stanoveném rozsahu. Pokud odsouzený práce nevykoná, přemění se mu nevykonaná část v trest odnětí svobody. Každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den odnětí svobody

d) propadnutí majetku – lze pachateli uložit, odsuzuje-li jej k výjimečnému trestu anebo odsuzuje-li jej za zvlášť závažný zločin, jímž pachatel pro sebe nebo pro jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Bez téchto podmínek jej lze uložit jen tehdy, pokud jeho uložení zvláštní část umožňuje. Postihuje celý majetek pachatele nebo jeho část.

e) peněžitý trest – lze uložit, jestliže pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestním činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch, nebo trestní zákon uložení tohoto trestu za spáchaný trestní čin dovoluje nebo se ukládá za přečin a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá. Peněžitý trest se ukládá v denních sazbách a činí nejméně 20 a nejvíce 730 celých denních sazeb. Denní sazba činí nejméně 100 Kč a nejvíce 50 000 Kč (tj. 2.000,- Kč až 36.500.000,- Kč). Počet denních sazeb soud určí s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestního činu. Výši jedné denní sazby peněžitého trestu stanoví soud se zřetelem k osobním a majetkovým poměrům pachatele. Přitom vychází zpravidla z čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít průměrně za jeden den. Pro případ, že by ve stanovené lhůtě nebyl peněžitý trest vykonán, stanoví soud náhradní trest odnětí svobody až na čtyři léta. Náhradní trest nesmí však ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby.

f) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty - Soud může uložit trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, které bylo užito k spáchaní trestního činu, která byla k spáchaní trestního činu určena, kterou pachatel získal trestním činem nebo jako odměnu za něj, nebo kterou pachatel, byť jen zčásti, nabyl za věc nebo jinou majetkovou hodnotu získanou trestním činem. Trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty může soud uložit, jen jde-li o věc nebo jinou majetkovou hodnotu naležející pachateli. Jestliže pachatel věc nebo jinou majetkovou hodnotu, kterou soud mohl prohlásit za propadlou před uložením trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty zničí, poškodí nebo jinak znehodnotí, zcizí, nebo jinak její propadnutí zmaří, může mu soud uložit propadnutí náhradní hodnoty až do výše, která odpovídá hodnotě takové věci nebo jiné majetkové hodnoty.

g) zákaz činnosti. Soud může uložit trest zákazu činnosti na jeden rok až deset let, dopustil-li se pachatel trestního činu v souvislosti s touto činností. Trest zákazu činnosti jako trest samostatný může soud uložit pouze v případě, že trestní zákoník uložení tohoto trestu za spáchaný trestní čin dovoluje a jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestního činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Trest zákazu činnosti spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje výkon určitého zaměstnání, povolání nebo funkce nebo takové činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení, nebo jejíž výkon upravuje jiný právní předpis.

h) zákaz pobytu. Soud může uložit trest zákazu pobytu na jeden rok až deset let za úmyslný trestní čin, vyžaduje-li to se zřetelem na dosavadní způsob života pachatele a místo spáchaní činu ochrana veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti nebo majetku; trest zákazu pobytu se nesmí vztahovat na místo nebo obvod, v němž má pachatel trvalý pobyt. Trest zákazu pobytu může být uložen jako samostatný trest za trestní čin, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje tři léta, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestního činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Trest zákazu pobytu spočívá v tom, že se odsouzený nesmí po dobu výkonu tohoto trestu zdržovat na určitém místě nebo v určitém obvodu; k přechodnému pobytu na takovém místě nebo v takovém obvodu v nutné osobní záležitosti je třeba povolení.

i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Soud může uložit trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce až na deset let, dopustil-li se pachatel úmyslného trestního činu v souvislosti s návštěvou takové akce. Jako samostatný trest může být trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje účast na stanovených sportovních, kulturních a jiných společenských akcích. Odsouzený je při výkonu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce povinen spolupracovat s probačním úředníkem a považuje-li to probační úředník za potřebné, dostavovat se podle jeho pokynů v době konání zakázané akce k určenému útvaru Policie ČR.

j) ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání. Soud může uložit trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání, odsuzuje-li pachatele za úmyslný trestní čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta. Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání spočívá v tom, že odsouzený ztrácí vyznamenání, čestná uznání a jiné čestné tituly udělené podle vnitrostátních právních předpisů.

k) ztrátu vojenské hodnosti. Soud může uložit trest ztráty vojenské hodnosti, odsuzuje-li pachatele za úmyslný trestní čin spáchaný ze zvlášť zavrženihodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta. Soud může uložit tento trest též vedle jiného trestu, jestliže to vzhledem k povaze spáchaného trestného činu vyžaduje kázeň a pořádek v ozbrojených silách. Ztráta vojenské hodnosti spočívá v tom, že se odsouzenému snižuje hodnost v ozbrojených silách na hodnost vojína.

l) vyhoštění. Soud může uložit pachateli, který není občanem České republiky, trest vyhoštění z území České republiky, a to jako trest samostatný nebo i vedle jiného trestu ve výměře od jednoho roku do deseti let, anebo na dobu neurčitou, vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku, anebo jiný obecný zájem; jako samostatný trest může být trest vyhoštění uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

Zvláštním typem trestu odnětí svobody je výjimečný trest na 20-30 let nebo doživotí.

Ukládání trestů

Při ukládání trestu je nutno respektovat následující zásady:

- zákonnéosti (*nulla poena sine lege*)
- přiměřenosti (trest musí být přiměřený spáchanému trestnému činu)
- individualizace použitých sankcí (trest musí být přiměřený osobě pachatele, polehčujícím i přitěžujícím okolnostem)
- personality sankce (trest by měl postihovat pouze pachatele)
- neslučitelnost určitých druhů sankcí
- humanity sankcí

Základním kritériem pro ukládání trestu je naplnění účelu trestu. Pachateli je možno uložit pouze trest, který za trestní čin stanoví konkrétní zákonné ustanovení, případně trest, jehož uložení je obecně možné i tam, kde není výslovně uveden (obecně prospěšné práce, peněžitý trest). Při stanovení druhu a výměry trestu soud vychází ze stanovené zákonné trestní sazby, v jejímž rozmezí pak soud stanoví. Přitom soud přihlíží zejména

- zda jde o trest samostatný, souhrnný nebo úhrnný
- k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu (povaha a závažnost trestného činu jsou určovány zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchan, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem)
- k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele a k jeho dosavadnímu způsobu života
- k možnosti nápravy pachatele
- k chování pachatele po činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu
- pokud byl označen jako spolupracující obviněný, též k tomu, jak významným způsobem přispěl k objasnění zvlášť závažného zločinu spáchaného členy organizované skupiny,
- k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí život pachatele.
- zda jsou zde polehčující či přitěžující okolnosti,
- jakou měrou jednání spolupachatelů přispělo k spáchání trestného činu,
- k významu a povaze účasti pomocníka, návodce či organizátora na spáchání trestného činu,
- u přípravy a u pokusu k tomu, do jaké míry se jednání pachatele k dokonání trestného činu přiblížilo, jakož i k okolnostem a k důvodům, pro které k jeho dokonání nedošlo,
- ke stavu zmenšené příčetnosti pachatele

Polehčující okolnosti – zejména to, že pachatel

- a) spáchal trestní čin poprvé a pod vlivem okolností na něm nezávislých,
- b) spáchal trestní čin v silném rozrušení, ze soucitu nebo z nedostatku životních zkušeností,

- c) spáchal trestný čin pod tlakem závislosti nebo podřízenosti,
- d) spáchal trestný čin pod vlivem hrozby nebo nátlaku,
- e) spáchal trestný čin pod vlivem těživých osobních nebo rodinných poměrů, které si sám nezpůsobil,
- f) spáchal trestný čin ve věku blízkém věku mladistvých,
- g) spáchal trestný čin odvraceje útok nebo jiné nebezpečí, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany nebo krajní nouze, anebo překročil meze přípustného rizika nebo meze jiné okolnosti vyloučující protiprávnost,
- h) spáchal trestný čin v právním omylu, kterého se bylo možno vyvarovat,
- i) trestným činem způsobil nižší škodu nebo jiný menší škodlivý následek,
- j) přičinil se o odstranění škodlivých následků trestného činu nebo dobrovolně nahradil způsobenou škodu,
- k) svůj trestný čin sám oznámil úřadům,
- l) napomáhal při objasňování své trestné činnosti nebo významně přispěl k objasnění trestného činu spáchaného jiným,
- m) přispěl zejména jako spolupracující obviněný k objasňování trestné činnosti spáchané členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny,
- n) trestného činu upřímně litoval, nebo
- o) vedl před spácháním trestného činu řádný život.

Přitěžující okolnosti - zejména to, že pachatel

- a) spáchal trestný čin s rozmyslem nebo po předchozím uvážení,
- b) spáchal trestný čin ze ziskuchtivosti, z pomsty, z národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky,
- c) spáchal trestný čin surovým nebo trýznivým způsobem, zákeřně, se zvláštní lítí nebo jiným obdobným způsobem,
- d) spáchal trestný čin využívaje něčí nouze, tísně, bezbrannosti, závislosti nebo podřízenosti,
- e) trestným činem porušil zvláštní povinnost,
- f) ke spáchání trestného činu zneužil svého zaměstnání, postavení nebo funkce,
- g) spáchal trestný čin vůči osobě podílející se na záchrane života a zdraví nebo na ochraně majetku,
- h) spáchal trestný čin ke škodě dítěte, osoby blízké, těhotné, nemocné, zdravotně postižené, vysokého věku nebo nemohoucí,
- i) svedl k činu jinak trestnému, provinění nebo trestnému činu jiného, zejména dítě mladší patnácti let, mladistvého nebo osobu ve věku blízkém věku mladistvých,

j) spáchal trestný čin za krizové situace, živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život, veřejný pořádek nebo majetek, anebo na území, na němž je prováděna nebo byla provedena evakuace,

k) trestným činem způsobil vyšší škodu nebo jiný větší škodlivý následek,

l) trestným činem získal vyšší prospěch,

m) spáchal trestný čin ve větším rozsahu, na více věcech nebo více osobách, anebo trestný čin páchal nebo v něm pokračoval po delší dobu,

n) spáchal více trestných činů,

o) spáchal trestný čin jako organizátor, jako člen organizované skupiny nebo člen spolčení, nebo

p) byl již pro trestný čin odsouzen.

Mimořádné zvýšení trestu - Pachateli, který znova spáchal zvlášť závažný zločin, ač již byl pro takový nebo jiný zvlášť závažný zločin potrestán, může soud uložit trest v horní polovině trestní sazby odňtí svobody stanovené v trestním zákoně, ježíž horní hranice se zvyšuje o jednu třetinu, jestliže závažnost zvlášť závažného zločinu je vzhledem k takové recidivě a ostatním okolnostem případu vysoká nebo možnost nápravy pachatele je ztížena. Horní hranice trestní sazby trestu odňtí svobody může po zvýšení podle odstavce 1 převyšovat dvacet let. Při ukládání výjimečného trestu odňtí svobody nad dvacet až do třiceti let nesmí horní hranice převyšovat třicet let. Stejně se trestá i pachatel, který trestný čin spáchal ve prospěch organizované zločinecké skupiny.

Mimořádné snížení trestu – Má-li soud vzhledem k okolnostem případu nebo vzhledem k poměru pachatele za to, že by použití trestní sazby odňtí svobody trestním zákonem stanovené bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a že lze dosáhnout nápravy pachatele i trestem kratšího trvání, může snížit trest odňtí svobody pod dolní hranici trestní sazby tímto zákonem stanovené. Uložit trest pod dolní hranicí trestní sazby lze také pachateli, který napomohl zabránit trestnému činu, jenž jiný připravoval, spolupracujícímu obviněnému, nebo v případě, kdy nedošlo k dokonání trestného činu.

Ochranná opatření

Vedle trestů upravuje trestní zákon ještě **ochranná opatření**. Jsou opatření, která jsou ukládána buď pachateli, nebo i jiným osobám, a to buď místo trestu nebo vedle trestu. Mohou být uložena nejen za trestný čin, ale i za čin jinak trestný (čin, jehož se dopustila trestně neodpovědná osoba). Patří sem

- Ochranné léčení - ukládá se pachateli, který není pro nepříčetnost v době spáchání trestně odpovědný a nelze ho tedy potrestat, nebo pachateli, který se oddává zneužívání návykové látky a trestný čin spáchal pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím zneužíváním, a jejich pobyt na svobodě je nebezpečný. Ochranné léčení trvá 2 roky, poté může soud opakováně rozhodnout o prodloužení léčení o další 2 roky, dokud nesplní svůj účel, nebo dokud se nejistí, že jeho účelu nelze dosáhnout. Může probíhat ústavní nebo ambulantní formou.
- Zabezpečovací detence – soud ji uloží tehdy, jestliže jsou podmínky pro uložení ochranné léčby a nelze přitom očekávat, že by uložené ochranné léčení vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Zabezpečovací detence se vykonává v ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy. Zabezpečovací detence potrvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti. Soud nejméně jednou za dvanáct měsíců a u mladistvých jednou za šest měsíců přezkoumá, zda důvody pro její další pokračování ještě trvají. Zabezpečovací detenci může soud změnit dodatečně na ústavní ochranné léčení, pominou-li důvody, pro něž byla uložena, a jsou současně splněny podmínky pro ústavní ochranné léčení. Od výkonu zabezpečovací detence soud upustí, pominou-li před jejím započetím okolnosti, pro něž byla uložena.
- Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty - zabírá se věc stejná jako u propadnutí věci, u které nemohlo být rozhodnuto o propadnutí věci, neboť náleží pachateli, kterého nelze stíhat

nebo odsoudit (např. nezletilý, nepříčetný), nebo náleží pachateli, od jehož potrestání soud upustil, nebo náleží jiné osobě než pachateli a vyžaduje to bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě jiný obdobný obecný zájem. Kromě zabrání věci soud může uložit věc pozměnit, odstranit zařízení či omezit dispozici. Zabrat lze i náhradní hodnotu.

- Ochranná výchova – je upravena v zákoně o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže – viz další výklad

Trestní odpovědnost mladistvých a nezletilých osob

Trestní právo (trestní zákoník č. 40/2009 a zákon č. 218/2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže) zná dvě kategorie nedospělých pachatelů. Z hlediska trestní odpovědnosti jsou nejdůležitější věkové hranice 15 a 18 let. Podle věku rozlišujeme osoby nezletilé (do 15 let) a mladistvé (15+1 den až 18 let). Kromě toho zná ještě hranici 12 let, nad kterou je možné pachateli uložit ochrannou výchovu.

Kromě věku a příčetnosti je trestní odpovědnost mladistvých závislá rovněž na rozumové a mravní vyspělosti mladistvého (jde o obecný znak trestního provinění).

Nezletilý

Za nezletilou je považována osoba ve věku do 15 let. Dopustí-li se taková osoba činu jinak trestného, neprojednává se takové jednání v trestním řízení, ale ve zvláštním druhu nesporného občanskoprávního řízení.

Dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, tato opatření:

- a) výchovnou povinnost,
- b) výchovné omezení,
- c) napomenutí s výstrahou,
- d) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče,
- e) dohled probačního úředníka,
- f) ochrannou výchovu
 - obligatorní (povinně ukládaná) – musí být uložena nezletilému, který je starší 12 let, za čin, za nějž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu,
 - fakultativní - může být uložena též dítěti, které v době spáchání činu bylo mladší patnácti let, odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho rádné výchovy
- g) ochranné léčení.

Mladiství

Za mladistvou je považována osoba ve věku 15-18 let. Takové osoby mají v trestním řízení zvláštní postavení a existuje řada odlišností oproti obecné úpravě platné pro dospělé osoby. Tyto zvláštnosti vyplývají ze zákona č. 218/2003 o soudnictví ve věcech mládeže. Mladiství jsou souzeni zvláštním soudem pro mladistvé (obvykle je to jeden senát obecného soudu). Zákon používá rovněž odlišnou terminologii (provinění místo trestného činu, trestní opatření místo trestu), stanoví jiné podmínky pro upuštění od uložení trestního opatření, možnosti různých dohledů a výchovných opatření apod. Hranice trestních opatření se oproti dospělým pachatelům snižují u mladistvých na polovinu,

maximálně na 1-5 let. Pouze u těch trestních činů (resp. provinění), kde je možné uložit výjimečný trest, lze uložit mladistvému trestní opatření na 5-10 let. Trestní řízení vedené proti mladistvému je vedeno vždy s vyloučením veřejnosti a orgány činné v trestním řízení nesmějí zveřejňovat žádné informace, které by umožnily zjistit totožnost mladistvého či nezletilého.

Zákon umožňuje uložit mladistvým 3 druhy sankcí:

- b) výchovná opatření
- c) ochranná opatření
- d) trestní opatření

Výchovnými opatřeními jsou:

- dohled probačního úředníka – probační úředník sleduje chování mladistvého i jeho výchovné prostředí
- probační program – mladistvý je povinen podrobit se určenému programu (sociální výcvik, psychologické poradenství, terapeutický program, rekvalifikační program apod.). Může to být důvod, pro který lze odstoupit od trestního stíhání mladistvého, nebo je to polehčující okolnost.
- výchovné povinnosti – mladistvému lze uložit, aby bydlel s rodiči, zaplatil škodu nebo částku na peněžitou pomoc obětem trestného činu, vykonal ve volném čase společensky prospěšnou činnost, podobil se léčení závislosti, apod. Úspěšné vykonání výchovné povinnosti je polehčující okolností.
- výchovná omezení – mladistvému lze uložit, aby nenavštěvoval určité akce či zařízení, nestýkal se s některými osobami, nepřechovával některé předměty, neužíval návykové látky, neměnil bez ohlášení místo pobytu apod.
- napomenutí s výstrahou – soud nebo státní zástupce mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní jej na možné následky.

Ochrannými opatřeními jsou:

- ochranné léčení - ukládá se pachateli, který není pro nepříčetnost v době spáchání trestně odpovědný a nelze ho tedy potrestat, nebo pachateli, který se oddává zneužívání návykové látky a trestný čin spáchal pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím zneužíváním, a jejich pobyt na svobodě je nebezpečný. Ochranné léčení trvá 2 roky, poté může soud rozhodnout, opakovat, o prodloužení léčení o další 2 roky, dokud nesplní svůj účel, nebo dokud se nejistí, že jeho účelu nelze dosáhnout. Může probíhat ústavní nebo ambulantní formou
- zabezpečovací detence - soud ji uloží tehdy, jestliže jsou podmínky pro uložení ochranné léčby a nelze přitom očekávat, že by uložené ochranné léčení vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Zabezpečovací detence se vykonává v ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy. Zabezpečovací detence potrvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti. Soud nejméně jednou za dvanáct měsíců a u mladistvých jednou za šest měsíců přezkoumá, zda důvody pro její další pokračování ještě trvají. Zabezpečovací detenci může soud změnit dodatečně na ústavní ochranné léčení, pominou-li důvody, pro něž byla uložena, a jsou současně splněny podmínky pro ústavní ochranné léčení. Od výkonu zabezpečovací detence soud upustí, pominou-li před jejím započetím okolnosti, pro něž byla uložena
- zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty zabírá se věc stejná jako u propadnutí věci, u které nemohlo být rozhodnuto o propadnutí věci, neboť náleží pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit (např. nezletilý, nepříčetný), nebo náleží pachateli, od jehož potrestání soud upustil, nebo vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě jiný obdobný obecný zájem. Kromě zabrání věci soud může uložit věc pozměnit, odstranit zařízení či omezit dispozici. Zabrat lze i náhradní hodnotu.
- ochranná výchova – lze ji uložit mladistvému, pokud o jeho výchovu není řádně postaráno a současně nepostačuje uložení výchovných opatření. Lze ji uložit

samostatně nebo vedle trestních opatření. Trvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle do dovršení 18 roku, vyžaduje-li to zájem mladistvého, lze prodloužit do 19 roku.

Trestními opatřeními jsou:

- obecně prospěšné práce – ukládají se ve výměře 50-150 hodin. Podstatou trestu je povinnost odsouzeného bezplatně odpracovat podle pokynů příslušného městského úřadu zadané práce (zpravidla úklid veřejných prostranství, odklizení sněhu, práce v neziskových či příspěvkových organizacích) ve stanoveném rozsahu. Pokud odsouzený práce nevykoná, přemění se mu nevykonaná část v trest odnětí svobody. Každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den odnětí svobody. Práce nesmí ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých.
- peněžité opatření - lze uložit, jestliže pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestním proviněním získal nebo se snažil získat majetkový prospěch, nebo trestní zákon uložení tohoto trestního opatření za spáchané trestní provinění čin dovoluje, nebo se ukládá za přečin a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá. Peněžitý trest se ukládá v denních sazbách a činí 10 až 365 denních sazel (u dospělého 20 až 730 DS) s výší denní sazby 100,- Kč až 5.000,- Kč (dospělý 100 Kč až 50 000 Kč)
- peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu – jde o opatření, které nemá ekvivalent u dospělých. Soud obdobně jako u podmíněného trestu podmíněně odloží výkon peněžitého opatření a stanoví zkušební dobu až na tři léta, během kterých lze mladistvému uložit omezení. Jestliže se mladistvý ve zkušební době osvědčí, peněžité opatření je mu „prominuto“, jinak je musí zaplatit,
- propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty - Soud může uložit trestní opatření propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, které bylo užito k spáchání trestního provinění, která byla k spáchání trestního provinění určena, kterou pachatel získal trestním proviněním nebo jako odměnu za něj, nebo kterou pachatel, byť jen zčásti, nabyl za věc nebo jinou majetkovou hodnotu získanou trestním proviněním. Trestní opatření propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty může soud uložit, jen když o věc nebo jinou majetkovou hodnotu náležející pachateli. Jestliže pachatel věc nebo jinou majetkovou hodnotu, kterou soud mohl prohlásit za propadlou před uložením trestního opatření propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty zničí, poškodí nebo jinak znehodnotí, zcizí, nebo jinak její propadnutí zmaří, může mu soud uložit propadnutí náhradní hodnoty až do výše, která odpovídá hodnotě takové věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- zákaz činnosti – Soud může uložit trestní opatření zákazu činnosti až na pět let, dopustil-li se pachatel trestního provinění v souvislosti s touto činností. Trestní opatření zákazu činnosti jako trest samostatný může soud uložit pouze v případě, že trestní zákoník uložení tohoto trestu za spáchané trestní provinění dovoluje a jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestního provinění a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestního opatření není třeba. Trestní opatření zákazu činnosti spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje výkon určitého zaměstnání, povolání nebo funkce nebo takové činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení, nebo jejíž výkon upravuje jiný právní předpis. Mladistvému lze takové trestní provinění uložit jen tehdy, není-li to na překážku přípravě na jeho povolání
- vyhoštění - Soud může uložit pachateli, který není občanem České republiky, trestní opatření vyhoštění z území České republiky, a to jako trestní opatření samostatné nebo i vedle jiného trestního opatření ve výměře od jednoho roku do pěti let (dospělý 1 až 10 let nebo na dobu neurčitou), vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku, anebo jiný obecný zájem; jako samostatný trest může být trestní opatření vyhoštění uloženo, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestního provinění a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestního opatření není třeba. Přitom soud přihlédne též k rodinným a osobním poměrům mladistvého a dbá toho, aby tímto trestem nebyl vydán nebezpečí zpustnutí.
- domácí vězení – maximálně na 2 roky - Trestní opatření domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí ve dnech pracovního klidu a

pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20.00 hodin do 05.00 hodin, nebrání-li mu v tom důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku jeho onemocnění. Soud může odsouzenému povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění i ve dnech pracovního klidu a pracovního volna. Ukládá-li soud trest domácího vězení, stanoví pro případ, že by výkon tohoto trestu byl zmařen, náhradní trest odnětí svobody až na jeden rok. Podmínky výkonu tohoto trestu se nijak neliší oproti dospělému.

- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce – Soud může uložit trestní opatření zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce až na pět let, dopustil-li se pachatel úmyslného trestního provinění v souvislosti s návštěvou takové akce. Jako samostatné trestní opatření může být zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestního provinění a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Trestní opatření zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestního opatření zakazuje účast na stanovených sportovních, kulturních a jiných společenských akcích. Odsouzený je při výkonu trestního opatření zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce povinen spolupracovat s probačním úředníkem a považuje-li to probační úředník za potřebné, dostavovat se podle jeho pokynů v době konání zakázané akce k určenému útvaru Policie ČR
- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení) – pachateli se ukládá trest v trvání až tří let, které však nemusí hned vykonat. Místo toho je mu stanovena zkušební doba na 1 až 3 roky. Po tuto zkušební dobu je sledováno chování odsouzeného. Jestliže se ve zkušební době nedopustí žádného protiprávního jednání, soud rozhodne, že se ve zkušební době osvědčil a trestní opatření odnětí svobody nemusí vykonat. V opačném případě soud může zkušební dobu prodloužit až o 2 roky, případně nařídí výkon původně odloženého trestního opatření, a to i před uplynutím zkušební doby.
- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem (podmíněné odsouzení s dohledem) – totéž jako podmíněné odsouzení, jen je pachateli navíc stanoven dohled, při kterém se musí pravidelně hlásit na Probační a mediační službě, která sleduje, zda plní stanovená omezení
- odnětí svobody nepodmíněné – pachatel vykoná trestní opatření ve věznici pro mladistvé - trestní sazba u mladistvých se snižuje na polovinu, maximální sazba může činit 1-5 let. Pouze v případě, kdy se mladistvý dopustil činu, za který trestní zákoník umožňuje uložit výjimečný trest a povaha a závažnost provinění pro společnost je mimořádně vysoká vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku, je možné uložit trestní opatření v rozmezí 5-10 let.

Pro mladistvé jsou také odlišně stanoveny podmínky zániku trestnosti z důvodu účinné lítosti. Trestnost činu, na který trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, spáchaného mladistvým zaniká, jestliže mladistvý po spáchání činu

- a) dobrovolně odstranil nebo napravil způsobený následek, anebo se o to pokusil, zejména nahradil způsobenou škodu, učinil opatření potřebná k její nahradě nebo se jinak pokusil odčinit způsobené následky,
- b) svým chováním projevil účinnou snahu po nápravě a
- c) čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost.

Jiné jsou rovněž promlčecí doby, kdy trestnost činu zaniká uplynutím 3 až 10 let (nejsou zde nepromlčitelné trestné činy).

Další odlišností oproti dospělým je možnost soudu **upustit od uložení trestního opatření mladistvému**, který spáchal provinění, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, jeho spáchání lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě,

- a) jestliže vzhledem k povaze spáchaného činu a k dosavadnímu životu mladistvého lze důvodně očekávat, že již projednání věci před soudem pro mládež postačí k jeho nápravě,
- b) dopustil-li se činu z neznalosti právních předpisů, která je zejména vzhledem k jeho věku, rozumové vyspělosti a prostředí, ve kterém žil, omluvitelná, nebo
- c) jestliže soud pro mládež přijme záruku za nápravu mladistvého a má za to, že vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, povaze spáchaného činu a osobě mladistvého se uložení trestního opatření nejeví nutným.

Upustí-li soud pro mládež od uložení trestního opatření, může věc vyřídit tím, že mladistvého napomene, anebo může přenechat postízení mladistvého zákonnému zástupci, opatrovníku, škole, jíž je mladistvý žákem, nebo školskému zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.

Soud pro mládež může upustit od uložení trestního opatření mladistvému i tehdy, jestliže

- a) mladistvý spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a soud pro mládež má za to, že zabezpečovací detence nebo ochranné léčení, které zároveň ukládá, zajistí nápravu mladistvého lépe než trestní opatření, nebo
- b) je vůči němu užito ochranné nebo výchovné opatření a k dosažení účelu tohoto zákona není třeba uložit trestní opatření.

Soud může **upustit od uložení trestního opatření mladistvému rovněž podmíněně, a to v případě**, považuje-li za potřebné po stanovenou dobu sledovat chování mladistvého. Při podmíněném upuštění od uložení trestního opatření soud pro mládež stanoví zkušební dobu až na jeden rok. Zároveň mladistvému může uložit ochranné opatření nebo výchovné opatření směřující k tomu, aby vedl řádný život. Zkušební doba činí až 1 rok.

Trestní odpovědnost právnických osob

Od 01.01.2012 umožňuje český právní řád za protiprávní jednání postihovat nejen fyzické osoby, ale i osoby právnické, pokud se na spáchání trestného činu podílely, a to na základě zákona č. 418/2011. Trestní odpovědnost právnických osob je omezena pouze na některé přesně vyjmenované trestné činy. Právnická osoba může být trestně odpovědná, jestliže jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, tak jednal

- a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,
- b) ten, kdo u této právnické osoby vykonává řídící nebo kontrolní činnost,
- c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, nebo
- d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů.

Za trestné činy spáchané právnickou osobou lze uložit pouze tyto tresty

- a) zrušení právnické osoby,
- b) propadnutí majetku,
- c) peněžitý trest (denní sazba činí 1 000 Kč až 2 000 000 Kč),
- d) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- e) zákaz činnosti,
- f) zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži,

g) zákaz přijímání dotací a subvencí,

h) uveřejnění rozsudku.

Za trestné činy spáchané právnickou osobou lze uložit jako ochranné opatření zabrání vči nebo jiné majetkové hodnoty.

Trestní zákoník – zvláštní část

Ve zvláštní části trestní zákoník stanoví, které jednání je trestným činem, definuje znaky skutkové podstaty jednotlivých trestních činů a stanoví rovněž tresty, které mohou být za tyto trestné činy ukládány. Trestné činy jsou v této části trestního zákoníku rozděleny do 13 hlav podle toho, proti čemu tyto trestné činy směřují.

§ 140-167	HLAVA I TRESTNÉ ČINY PROTI ŽIVOTU A ZDRAVÍ
§ 140-144	Díl 1 Trestné činy proti životu (§ 140 – vražda, § 141 – zabití, § 143 – usmrcení z nedbalosti atd.)
§ 145-148	Díl 2 Trestné činy proti zdraví (§ 145-146a - těžké ublížení na zdraví, ublížení na zdraví a ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky, § 147-148 - těžké ublížení na zdraví a ublížení na zdraví z nedbalosti)
§ 149-158	Díl 3 Trestné činy ohrožující život nebo zdraví (§ 149 - mučení a jiné nelidské a kruté zacházení, § 155 - ohrožení pohlavní nemocí, § 150 – neposkytnutí pomoci)
§ 159-163	Díl 4 Trestné činy proti těhotenství ženy (§ 159 – 160 – nedovolené přerušení těhotenství, § 161 – pomoc těhotné ženě k umělému přerušení těhotenství)
§ 164-167	Díl 5 Trestné činy související s neoprávněným nakládáním s lidskými tkáněmi a orgány, lidským embryem a lidským geonomem (§ 164 – neoprávněné odebrání tkání a orgánů)
§ 168-184	HLAVA II TRESTNÉ ČINY PROTI SVOBODĚ A PRÁVŮM NA OCHRANU OSOBNOSTI, SOUKROMÍ A LISTOVNÍHO TAJEMSTVÍ
§ 168-179	Díl 1 Trestné činy proti svobodě (§ 171 – omezování osobní svobody, § 168 – obchodování s lidmi, § 173 – loupež, § 175 – vydírání, § 178 – porušování domovní svobody)
§ 180-184	Díl 2 Trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství (§ 184 – pomluva, § 181 – poškozování cizích práv)
§ 185-193	HLAVA III TRESTNÉ ČINY PROTI LIDSKE DÚSTOJNOSTI V SEXUÁLNÍ OBLASTI (§ 185 – znásilnění, § 186 – sexuální nátlak, § 187 – pohlavní zneužívání, § 188 – soulož mezi příbuznými, § 189 – kuplířství, § 191 – šíření pornografie)
§ 194-204	HLAVA IV TRESTNÉ ČINY PROTI RODINĚ A DĚTEM (§ 194 – dvojí manželství, § 195 – opuštění dítěte, § 196 – zanedbání povinné výživy, § 198 – týrání svěřené osoby, § 204 – podání alkoholu dítěti)
§ 205-232	HLAVA V TRESTNÉ ČINY PROTI MAJETKU (§ 205 – krádež, § 206 – zpronevěra, § 209 – podvod, § 219 – zatajení vči, § 222-223 – poškozování a zvýhodňování věřitele, § 213-214 - podílnictví)
§ 233-271	HLAVA VI TRESTNÉ ČINY HOSPODÁŘSKÉ
§ 233-239	Díl 1 Trestné činy proti méně a platebním prostředkům (§ 233 – padělání a pozměňování peněz)
§ 240-247	Díl 2 Trestné činy daňové, poplatkové a devizové (§ 240 – zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby, § 214 – neodvedení daně ...)
§ 248-267	Díl 3 Trestné činy proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou (§ 248 – porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže, § 251 – neoprávněné podnikání, § 253 – poškozování spotřebitele)
§ 268-271	Díl 4 Trestné činy proti průmyslovým právům a proti autorskému právu (§ porušení práv k ochranné známce a jiným označením)
§ 272-292	HLAVA VII TRESTNÉ ČINY OBECNÉ NEBEZPEČNÉ
§ 272-289	Díl 1 Trestné činy obecně ohrožující (§ 272-273 – obecné ohrožení, § 274 – ohrožení pod vlivem návykové látky, § 279 – nedovolené ozbrojování, § 283 - Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy, § 284 - Přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu, § 285 - Nedovolené

	pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku, § 286 - Výroba a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu)
§ 290-292	Díl 2 Trestné činy ohrožující vzdušný dopravní prostředek, civilní plavidlo a pevnou plošinu
§ 293-308	HLAVA VIII TRESTNÉ ČINY PROTI ŽIVOTNÍMU PROSTŘEDÍ (§ 293 - Poškození a ohrožení životního prostředí, § 302 – týrání zvířat, § 304 – pytláctví)
§ 309-322	HLAVA IX TRESTNÉ ČINY PROTI ČESKÉ REPUBLICE, CIZÍMU STÁTU A MEZINÁRODNÍ ORGANIZACI
§ 309-315	Díl 1 Trestné činy proti základům České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace (§ 309 – vlastizrada, § 310 – rozvracení republiky, § 311 – teroristický útok)
§ 316-318	Díl 2 Trestné činy proti bezpečnosti České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace (§ 316 – vyzvědačství)
§ 319-322	Díl 3 Trestné činy proti obraně státu (§ 321 – služba v cizích ozbrojených silách)
§ 323-368	HLAVA X TRESTNÉ ČINY PROTI POŘÁDKU VE VĚCECH VEŘEJNÝCH
§ 323-328	Díl 1 Trestné činy proti výkonu pravomoci orgánu veřejné moci a úřední osoby (§ 325 – násilí proti úřední osobě)
§ 329-330	Díl 2 Trestné činy úředních osob (§ 329 - zneužití pravomoci úřední osoby)
§ 331-334	Díl 3 Úplatkářství (§ 331 – přijetí úplatku, § 332 – podplacení)
§ 335-351	Díl 4 Jiná rušení činnosti orgánu veřejné moci (§ 335 – zasahování do nezávislosti soudu, § 336 – pohrdání soudem, § 337 – maření výkonu úředního rozhodnutí, § 345 – křivé obvinění)
§ 352-356	Díl 5 Trestné činy narušující soužití lidí (§ 353 – nebezpečné vyhrožování, § 354 – nebezpečné pronásledování)
§ 357-360	Díl 6 Jiná rušení veřejného pořádku (§ 357 – šíření poplašné zprávy, § 358 – výtržnictví)
§ 361-363	Díl 7 Organizovaná zločinecká skupina (§ 361 – účast na organizované zločinecké skupině)
§ 364-368	Díl 8 Některé další formy trestné součinnosti (§ 365 – schvalování trestného činu, § 367 – nepřekažení trestného činu, § 368 – neoznámení trestného činu)
§ 369-374	HLAVA XI TRESTNÉ ČINY PROTI BRANNÉ POVINNOSTI (§ 370 – neplnění odvodní povinnosti, § 372 – nenastoupení služby v ozbrojených silách)
§ 375-399	HLAVA XII TRESTNÉ ČINY VOJENSKÉ
§ 375-383	Díl 1 Trestné činy proti vojenské podřízenosti a vojenské cti (§ 375 - neuposlechnutí rozkazu, § 378-380 - urážka mezi vojáky, § 382 - porušování práv a chráněných zájmů vojáků stejné hodnosti)
§ 384-387	Díl 2 Trestné činy proti povinnosti konat vojenskou službu (§ 386 – zběhnutí)
§ 388-391	Díl 3 Trestné činy proti povinnostem strážní, dozorčí nebo jiné služby (§ 389 - porušení povinnosti strážní služby)
§ 392-397	Díl 4 Trestné činy ohrožující bojeschopnost ozbrojených sil (§ 394 - zbabělost před nepřítelem)
§ 398-399	Díl 5 Trestné činy proti služebním povinnostem příslušníků bezpečnostních sborů (§ 398 - porušení služební povinnosti příslušníka bezpečnostního sboru)
§ 400-418	HLAVA XIII TRESTNÉ ČINY PROTI LIDSKOSTI, PROTI MÍRU A VÁLEČNÉ TRESTNÉ ČINY
§ 400-405	Díl 1 Trestné činy proti lidskosti (§ 400 – genocidum, § 404 - projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka)
§ 406-417	Díl 2 Trestné činy proti míru a válečné trestné činy (§ 411 - použití zakázaného bojového prostředku a nedovolené vedení boje)
§ 418	Díl 3 Společné ustanovení

Trestné činy proti rodině a dětem (opuštění dítěte, zanedbání povinné výživy, týrání svěřené osoby, týrání osoby žijící ve společném bytě, ohrožení výchovy dítěte, podání alkoholu dítěti) a možnosti obrany

ČÁST II.: TRESTNÍ PRÁVO PROCESNÍ

Trestní právo procesní je odvětvím práva, které upravuje vedení trestního řízení. Patří do oblasti práva veřejného.

Trestní právo procesní upravuje právní vztahy vznikající mezi orgány činnými v trestním řízení (dále jen OČTR) navzájem a mezi OČTR a jinými zúčastněnými nebo dotčenými subjekty, a jejich formální postup při zjišťování, objasňování a vyšetřování trestních činů, při rozhodování o trestních činech a výkonu rozhodnutí. Jeho smyslem je zajistit prosazení trestního práva hmotného.

Prameny trestního práva procesního

Základní zásady trestního řízení jsou vyjádřeny již v **Listině základních práv a svobod**. Ta stanoví, že pouze soud může rozhodovat o vině a trestu za trestné činy. Je zde také vyjádřena zásada presumpce neviny, když Listina uvádí, že každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena. Obviněnému jsou také Listinou garantována jeho základní práva, zejména právo na obhajobu a na odepření výpovědi. Listina rovněž stanoví, že nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby. Všechny tyto zásady jsou pak podrobně rozvedeny základní normou trestního práva procesního, kterou je zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním, **trestním řádem**. Trestní řád upravuje postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. Dalšími zákony, které upravují trestní právo procesní, jsou zejména

- zákon č. 218/2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
- zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestních činů
- zákon č. 273/2008 Sb. o policii ČR
- zákon č. 6/2002 Sb. o soudech a soudcích
- zákon č. 283/1993 Sb. o státním zastupitelství
- zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob
- zákon č. 555/1992 Sb. o vězeňské službě a justiční stráži ČR
- zákon č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby
- zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody
- zákon č. 257/2000 Sb. o probační a mediační službě
- zákon č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících
- zákon č. 104/2013 Sb. o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních

Trestní řízení

Trestní řízení - zákonem upravený postup příslušných orgánů státu (tzv. orgánů činných v trestním řízení), jehož cílem je zjistit, zda byl spáchán trestný čin, zjistit jeho pachatele, uložit mu podle zákona trest nebo ochranné opatření a toto rozhodnutí vykonat, popřípadě zařídit jeho výkon.

Zásady trestního řízení

Nejdůležitější zásady trestního řízení:

- **Zásada řádného zákonného procesu** - Nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákoných důvodů a způsobem, který stanoví zákon (čl. 8 odst. 2 LPS) – vylučuje bezdůvodné stíhání a zaručuje, že do práv občanů nebude zasahováno více, než je nutné (rozvíjí zásadu přiměřenosti ve vztahu k obviněnému)
- **Zásada přiměřenosti (zdrženlivosti)** - OČTR jsou povinny postupovat tak, aby maximálně šetřily práva a svobody občanů a zasahovaly do nich jen v míře nezbytně nutné
- **Zásada rychlého a hospodárného procesu** – OČTR jsou povinny postupovat s maximální rychlostí (bez zbytečných průtahů), současně však tak, aby zvolené postupy byly hospodárné (např. výslechy formou dožádání, odborná vyjádření místo znaleckých posudků apod...) Zásada hospodárnosti však není vůdčím principem trestního řízení, lze ji užít jen tam, kde

nepůsobí kolizi s ostatními zásadami (zejména právem na obhajobu či zásadou řádného zákonného procesu).

- **Zásada zajištění práva na obhajobu** - Smyslem této základní zásady je zaručit plnou ochranu zákonných zájmů a práv osoby, proti níž se řízení vede. Obviněný musí být v každém úseku řízení poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby. Projevuje se právem na osobní obhajobu (obviněný se může vyjadřovat se k obvinění i k důkazům) bez obhájce (až na výjimky, kde zákon stanoví tzv. nutnou obhajobou - viz dále), a také právem zvolit si obhájce; vyžaduje-li to majetková situace obviněného, má právo na bezplatnou obhajobu.
- **Zásada presumpce neviny** - Dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen. Z této zásady pak vyplývají dvě důležitá pravidla, jimiž se musí OČTR řídit. Jednak je to pravidlo „in dubio pro reo – v pochybnostech ve prospěch obviněného“, a dále pak pravidlo, podle něhož je povinností OČTR vinu obviněnému prokázat. Není tedy povinností obviněného prokazovat svou nevinu.
- **Zásada legality** - Státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak (např. u osob vyňatých z pravomoci orgánů činných v trestním řízení, při nesouhlasu poškozeného tam, kde je souhlas vyžadován, při neúčelnosti trestního stíhání apod.)
- **Zásada oficiality** - orgány činné v trestním řízení postupují z úřední povinnosti, není nutné žádné trestní oznámení
- **Zásada vyhledávací** – navazuje na zásady oficiality a legality – OČTR jsou povinny aktivně z vlastní iniciativy vyhledávat a provádět důkazu (nečekají na návrhy účastníků, kteří však přesto důkazy mohou navrhovat). Doznání obviněného nezbavuje OČTR povinnosti vinu dokázat. OČTR jsou povinny vyhledávat důkazy svědčící jak o vině, tak i o nevině.
- **Zásada obžalovací** - Trestní řízení před soudy je možné jen na základě obžaloby nebo návrhu na potrestání, které podává státní zástupce. Veřejnou žalobu v řízení před soudem zastupuje státní zástupce. Soud může rozhodovat pouze o těch skutcích a těch obžalovaných, kteří jsou uvedeni v obžalobě.
- **Zásada bezprostřednosti** – soud rozhoduje na základě důkazů před ním provedených, které pocházejí z pramene co nejbližšího zjištěvané skutečnosti (vyplývá z toho zásada neměnnosti rozhodujícího senátu)
- **Zásada ústnosti** – jednání probíhá před soudem ústně, osoby (obžalovaní i svědci) musí být soudem vyslechnuti (až na výjimky), obžalovaný se může vyjádřit k prováděným důkazům a klást vyslychaným osobám otázky
- **Zásada veřejnosti** – týká se pouze hlavního líčení, které musí být až na výjimky (mladistvý, státní tajemství, ohrožení mravnosti) veřejné. I v neveřejném hlavním líčení musí mít obžalovaný možnost důvěrníků. Souvisí s tím i možnost pořizování obrazových a zvukových záznamů a přenosů
- **Zásada volného hodnocení důkazů** – soud posuzuje provedené důkazy volně každý jednotlivě a všechny v jejich vzájemné souvislosti, není určena „hodnota“ důkazů
- **Zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností** - Orgány činné v trestním řízení postupují tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu a objasňovat okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede
- **Zásada zákazu reformationis in peius** (změny k horšímu) – platí při rozhodování o opravných prostředcích (s výjimkou dalšího řízení po odporu proti trestnímu příkazu) - znamená, že orgán rozhodující o stížnosti či odvolání nemohou změnit rozhodnutí v neprospěch osoby, proti níž je trestní řízení vedeno, a která stížnost či odvolání podala (ledaže stížnost či odvolání podala i státní zástupce). Zakotvení této zásady zabezpečuje svobodu práva podat stížnost bez obav ze zhoršení procesní situace stěžovatele.
- **Zásada beneficium cohaesonis** (dobrodílní záležející v souvislosti) – v případě, že odvolání či stížnost podal pouze jeden z obviněných, změní se rozhodnutí i ve prospěch spoluobviněného, který opravný prostředek nepodal, jestliže mu prospívá týž důvod, který svědčí obviněnému, který opravný prostředek podal. Jde o průlom do nezměnitelnosti rozhodnutí v případě, že to v mezidobí nabylo právní moci, a umožnuje se tak orgánu rozhodujícímu o opravném prostředku přezkoumávat věc i mimo rámec vymezený opravným prostředkem.

- **zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů** – možnost preventivního působení, společenské záruky apod.

Subjekty trestního řízení

Mezi subjekty trestního řízení řadíme

- orgány činné v trestním řízení (soud, státního zástupce, policejní orgán)
- osoby, proti nimž se trestní řízení vede (podezřelý, obviněný, obžalovaný, odsouzený)
- další osoby (svědci, znalci, tlumočníci, obhájce, zákonný zástupce, opatrovník, poškozený, zúčastněná osoba apod.)

Subjekty, které jsou oprávněny svými úkony ovlivňovat řízení, činit návrhy, podávat opravné prostředky, označujeme jako strany

A. Orgány činné v trestním řízení

1. soud

- v 1. stupni rozhoduje buď okresní soud (obvykle), nebo krajský soud (u trestních činů se spodní hranicí nejméně 5 let a dalších vyjmenovaných trestních činů) – věcná příslušnost
- rozhodují ve fázi řízení před soudem (projednávají podanou obžalobu), i v přípravném řízení (o některých návrzích policejního orgánu nebo státního zástupce)
- okresní soud rozhoduje buď samosoudcem (u trestních činů s horní hranicí trestní sazby do 5 let), nebo senátem složeným z 1 soudce a dvou předsedících (laiků)
- Krajský soud rozhoduje v prvním stupni v senátu složeném z 1 soudce a dvou předsedících (laiků), ve druhém stupni v senátu složeném ze tří soudců.
- Vrchní soud jako soud odvolací rozhoduje v senátu složeném ze tří soudců.
- Nejvyšší soud rozhoduje o mimořádných opravných prostředcích (stížnosti pro porušení zákona a dovolání) v senátu složeném ze tří soudců.
- místně příslušný je soud, v jehož obvodu byl spáchán nejzávažnější trestní čin
- dalšími soudními osobami jsou vyšší soudní úředník, asistent soudce, zapisovatel, tajemník, justiční čekatel

2. státní zastupitelství – orgán veřejné žaloby – má v různých stadiích trestního řízení různé funkce

- v přípravném řízení má postavení rozhodujícího orgánu, vykonává dozor nad činností policejního orgánu, rozhoduje o opravných prostředcích podaných proti rozhodnutím policejního orgánu, dává policejnímu orgánu závazné pokyny, jak v přípravném řízení postupovat. Pouze státní zástupce může rozhodnout o tom, zda bude podána obžaloba, na kterého obžalovaného, a pro které trestné činy.
- v přípravném řízení může vydat některá rozhodnutí o odklenoch (podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání)
- v řízení před soudem získává státní zástupce postavení strany, disponuje s obžalobou, navrhuje a v mezích zákona provádí důkazy, navrhuje trest, podává opravné prostředky proti rozhodnutím soudu

3. policejní orgán

- za policejní orgán považujeme pověřené orgány Policie České republiky, Generální inspekce bezpečnostních sborů, Vězeňské služby České republiky, Celní správy, Vojenské policie, Bezpečnostní informační služby, Úřadu pro zahraniční styky a informace a Vojenského zpravodajství,
- podle pokynů státního zástupce provádějí vlastní vyhledávání, prověřování (všechny uvedené orgány) a vyšetřování (pouze orgány Policie ČR, Vojenské policie a Generální inspekce bezpečnostních sborů), opatřují důkazy, provádějí výslechy svědků. Výsledkem

jejich činnosti by měl být úplný vyšetřovací spis, na jehož základě může státní zástupce rozhodnout buď o podání obžaloby, nebo o jiném způsobu ukončení trestního řízení

B. osoba, proti které se řízení vede (fyzická či právnická osoba) – závislosti na stadiu trestního řízení se postupně mění její označení

- podezřelý (od okamžiku zahájení úkonů trestního řízení do doby zahájení trestního stíhání)
- obviněný (od zahájení trestního stíhání do nařízení hlavního líčení – zákon pak používá v některých pasážích pojem obviněný rovněž jako univerzální označení osoby, proti níž se řízení vede, bez ohledu na fázi řízení)
- obžalovaný (od nařízení hlavního líčení do právní moci odsuzujícího rozsudku)
- odsouzený (po právní moci odsuzujícího rozsudku)
- použitelnost výpovědi osoby, proti níž se řízení vede, závisí na postavení, v níž výpověď učinila (výpověď podezřelého je v dalším řízení nepoužitelná s výjimkou zkráceného řízení)
- v závislosti na fázi řízení má řadu procesních oprávnění, jejichž nedodržení může být vadou řízení způsobující neplatnost provedených úkonů. Mezi základní práva obviněného patří:

- Právo, vyjádřit se ke všemu, co je mu kladené za vinu a k prováděným důkazům, i k podané obžalobě. Vyjádření je právem obžalovaného, nikoliv jeho povinností. Jestliže obviněný vypovídá nechce, může výpověď i bez udání důvodu odmítnout, a tato okolnost mu nemůže být kladena k tíži. Může se hájit způsobem, jaký uzná za vhodný a není omezen povinností mluvit pravdu (nemůže být sankcionován za nepravdivou výpověď). Nesmí však jiného křivě obvinít ani nepravdivě pomluvit, tím by se dopustil trestného činu křivého obvinění či pomluvy. Právo vyjádřit se mu musí být poskytnuto jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem. K tomu, aby se mohl ke všem skutečnostem vyjádřit, musí se o těchto také dozvědět. Proto mají orgány činné v trestním řízení uloženo povinnost doručit obviněnému usnesení o zahájení trestního stíhání, umožnit mu po skončení vyšetřování seznámit se se spisem, doručit mu obžalobu, umožnit mu nahlížet do vyšetřovacího spisu a činit si z něj kopie a poznámky (pouze v přípravném řízení může právo nahlížet do spisu omezeno, pokud jsou pro to vážné důvody).
- Právo uvádět okolnosti a důkazy na svou obhajobu. Obviněný může navrhnut provedení jakéhokoliv důkazu. Orgán činný v trestním řízení může provedení navrženého důkazu odmítnout pouze v případě, že takový důkaz byl nadbytečný nebo nesouvisel s projednávanou věcí.
- Právo činit návrhy a podávat žádosti. Vedle návrhu na provedení důkazů může obviněný navrhovat rovněž způsob rozhodnutí či procesní postup (např. návrh na zastavení trestního stíhání, návrh na změnu právní kvalifikace, námitka podjatosti, žádost o propuštění z vazby, apod.)
- Právo podávat opravné prostředky. Obviněný může podat opravný prostředek (stížnost, odvolání, odpor, dovolání) proti jakémukoliv rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení, pokud je takový opravný prostředek přípustný.
- Právo užívat mateřského jazyka, případně úředního jazyka státu, ze kterého pochází. Toto právo nemůže být obviněnému upřeno ani v případě, že ovládá češtinu.
- Právo na závěrečnou řec a poslední slovo. Obviněný v případě rozhodování soudu je poslední osobou, která k soudu před vydáním rozhodnutí mluví.
- Právo na obhájce. Obviněný má právo obhájce si zvolit (udělit mu plnou moc) a jím zvolený obhájce musí být orgány činnými v trestním řízení akceptován. Jedinou výjimkou by byla situace, kdy obhájce v řízení obhajuje více osob, jejichž zájmy jsou v kolizi. V takovém případě může soud rozhodnout o vyloučení advokáta z obhajoby. Jestliže si obviněný obhájce nezvolí, může mu být ustanoven soudem. S obhájcem se obviněný může v průběhu celého trestního řízení radit. Obviněný má právo hovořit se svým obhájcem i bez přítomnosti dalších osob, a to i v případě, že je ve vazbě nebo ve výkonu trestu. Hovory s obhájcem nesmí být žádným způsobem kontrolovány (ani v případě odposlechů nebo kontroly korespondence).
- Právo na bezplatnou obhajobu - pokud obviněnému jeho majetková situace neumožňuje uhradit náklady na obhájce, může požádat o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu. V takovém případě nese náklady obhajoby stát. Tohoto práva může využít jak v případě zvoleného, tak i

v případě ustanoveného obhájce, a to bez ohledu na to, zda jsou dány důvody nutné obhajoby (viz níže). Soud o bezplatné obhajobě rozhoduje zpravidla na návrh obviněného, může o ní však rozhodnout i bez návrhu, pokud je zřejmé, že obviněný podmínky splňuje. Pokud obviněný sám žádá o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu, musí osvědčit, že nemá dostatek finančních prostředků, aby tyto náklady hradil.

C. Další osoby – na trestním řízení se podílejí i další osoby, které mohou stát na straně obviněného a hájit jeho práva (obhájce, zákonný zástupce, příbuzní), hájí vlastní práva (poškozený, zúčastněná osoba) nebo plní jiné úkoly dané jim zákonem (tlumočník, PMS, OSPOD)

1. obhájce – může jím být pouze advokát

- je povinen hájit práva a zájmy obviněného a řídit se jeho pokyny
- nesmí používat jiné prostředky, než ty, které připouští trestní řád
- každý obviněný (a dokonce i podezřelý) má právo zvolit si obhájce a v průběhu řízení se s ním radit.
- má právo účastnit se všech úkonů trestního řízení (až na některé výjimky, jako jsou třeba odposlechy), a to i v přípravném řízení.
- Obhájce může za obviněného činit návrhy, nahlížet do spisu, účastnit se vyšetřovacích úkonů, rozmlouvat s obviněným bez přítomnosti další osoby
- V některých případech zákon stanoví, že obviněný obhájce mít musí. Jde o případy tzv. „**nutné obhajoby**“. Jestliže si v takovém případě obviněný obhájce sám nezvolí, soud mu jej (i proti jeho vůli) ustanoví (i když v některých případech se jí může obviněný vzdát). O nutnou obhajobu jde např. v řízení proti obviněnému,
 - který je ve vazbě či výkonu trestu
 - jehož svéprávnost je omezena
 - který je uprchlý
 - u něhož jsou pochybnosti o jeho schopnosti se hájit
 - který je obviněn z trestného činu, jehož horní hranice převyšuje 5 let
 - při hlavním líčení ve zjednodušeném řízení proti zadrženému
 - v řízení, v němž se rozhoduje o uložení nebo změně zabezpečovací detence či ochranného léčení (kromě protialkoholního)
 - je mladistvý

2. jiné osoby s obhajovacími právy

- osoby vykonávající obhajovací práva jménem obviněného (zákonný zástupce) – může práva obviněného vykonávat i proti jeho vůli
- osoby se samostatnými obhajovacími právy (příbuzní v pokolení přímém, sourozeneц, manžel, druh, orgán péče o mládež) – podávají odvolání svým jménem, nemohou tak však učinit proti vůli obviněného

3. **poškozený** – ten, jemuž pachatel svým jednáním ublížil na zdraví, způsobil majetkovou, morální nebo jinou škodu.

- Poškozený je stranou řízení.
- Poškozeným je i ten, komu škoda vznikla zprostředkováně (např. pojišťovna).
- Pro účely narovnání za poškozeného považujeme pouze toho, komu škoda vznikla přímo, nikoliv toho, na koho nárok na náhradu škody přešel.
- Trestní řád zná dvě skupiny poškozených – poškozené, kteří mohou žádat náhradu škody a poškozené bez nároku na náhradu škody.
- Poškozeným mohou být fyzické i právnické osoby.
- Účast poškozeného v řízení není povinná, poškozený svá práva vykonávat může a nemusí, může a nemusí žádat náhradu škody
- **Adhezní řízení** – poškozený se k trestnímu řízení může připojit s nárokem na náhradu škody. Část řízení, které se vede o jeho nároku, se nazývá adhezní řízení. Adhezní řízení

se prolíná celým trestním řízení a nelze je z něj vydělit. Zahajuje se tím, že po přednesu obžaloby poškozený sdělí, jaký nárok na náhradu škody vůči obžalovanému uplatňuje (výši a právní důvod), případně se přečeť jeho připojení (uplatnění nároku), které učinil dříve (např. v rámci svého výslechu nebo písemně). Nárok na náhradu škody musí poškozený uplatnit nejpozději do zahájení dokazování při hlavním líčení, jinak toto právo ztrácí, a adhezní řízení se nekoná. Důkazy provedené při hlavním líčení pak soud hodnotí jednak z pohledu podané obžaloby (tedy zda prokazují vinu obžalovaného), a rovněž z pohledu uplatněného nároku na náhradu škody (zda prokazují vznik a výši škody). O uplatnění nároku může soud rozhodnout buď tak, že poškozenému přizná právo na náhradu škody (jedině v případě, že obžalovaného uzná vinným a škoda je prokázána), nebo jej odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních.

- V případě některých trestních činů je potřebný souhlas poškozeného k trestnímu stíhání pachatele, který je jeho příbuzným (§ 163a)
- Poškozený má právo navrhovat a vyhledávat důkazy
- Má právo nahlížet do spisu a pořizovat si z něj kopie
- Má právo účastnit se hlavního líčení a klást vyslýchaným osobám otázky
- Má právo podávat stížnosti proti některým usnesením OČTR
- Právo odvolání se týká pouze rozhodnutí o náhradě škody
- Jeho souhlas není nezbytný k podmíněnému zastavení trestního stíhání, ale má právo stížnosti
- **oběť trestného činu** – je zvláštní kategorií poškozených, která má další práva nad rámec „standardních“ práv poškozeného. Podle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestních činů je obětí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestním činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestním činem obohatil. Byla-li trestním činem způsobena smrt oběti, považují se za oběť též pozůstalí. Zákon o obětech trestních činů definuje ještě ***zvlášť zranitelné oběti***, jimž se rozumějí např. dítě, fyzicky či duševně postižená osoba, oběť trestného činu obchodování s lidmi či sexuálního trestného činu. Oběť má (na rozdíl od poškozeného, který za oběť není považován) následující práva

- právo v kterémkoli stadiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestní čin na jeho dosavadní život
- právo na poskytnutí odborné pomoci (psychologické i právní) včetně možnosti žádat o ustanovení zmocněnce, v případě nemajetnosti i bezplatně
- právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, a to včetně krátkodobé ochrany oběti či vykázání osoby ze společného obydlí,
- právo na ochranu soukromí, zahrnující zákaz zveřejnění informace umožňující zjištění totožnosti oběti a ochranu při poskytování osobních údajů oběti,
- právo na ochranu před druhotnou újmou (tzv. sekundární viktimizace), jehož obsahem je především zabránění kontaktu oběti s pachatelem
- právo na doprovod důvěrníkem
- právo na peněžitou pomoc, spočívající v jednorázovém poskytnutí peněžité částky k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené oběti trestním činem. Nejde o náhradu škody, ta se uplatňuje vůči obviněnému. Peněžitá pomoc se poskytuje v paušální výši, která činí 10 000,- Kč (při újmě na zdraví), případně 50 000,- Kč (při těžké újmě na zdraví). Dále může být poskytnuta peněžitá pomoc až do výše 200 000 Kč za újmu na majetku spočívající ve vynaložených nákladech léčení či ztrátě na výdělku. Pozůstalým osobám se peněžitá pomoc poskytuje v paušální výši 200 000 Kč (respektive 175 000 Kč u sourozenců zemřelého), pokud ovšem připadá v úvahu vznik nároku na peněžitou pomoc u většího počtu pozůstalých, nemůže celková částka peněžité pomoci přesáhnout 600 000 Kč. V případě obětí některého z trestních činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, nebo pokud oběť je dítě, které bylo obětí trestného činu týrání svěřené osoby, lze poskytnout peněžitou pomoc až do výše 50 000,- Kč jako náhradu prokázaných nákladů odborné péče (například psychoterapie a fyzioterapie). Přiznaná peněžitá pomoc se státu nevrací, přiznáním peněžité pomoci ale ze zákona přechází na stát právo oběti na náhradu škody (samozřejmě jen do částky proplacené peněžité pomoci), které jí svědčí po pachateli. O peněžitou pomoc je nutné požádat Ministerstvo spravedlnosti ve lhůtě 2 let ode dne, kdy se oběť dozvěděla o škodě, způsobené trestním činem (subjektivní lhůta), a současně ve lhůtě 5 let ode dne spáchání trestného činu

(objektivní lhůta). K zániku práva na peněžitou pomoc přitom dochází vypršením každého z obou druhů výše popsané lhůty. K podání žádosti lze využít formulář, který je vyvěšen na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti v sekci věnované odškodňování, není to ovšem povinné. O žádosti musí být rozhodnuto do 3 měsíců od podání úplné žádosti.

- Poškozený může vykonávat svá práva v trestním řízení buď osobně nebo prostřednictvím jiné osoby – zákonného zástupce, opatrovníka nebo zmocněnce. Je-li poškozený omezen na svéprávnost, nebo je-li nezletilý, vykonává jeho práva zákonný zástupce. V případech, v nichž zákonný zástupce poškozeného nemůže vykonávat svá práva (např. pro nepřítomnost, nebo proto, že jeho zájmy jsou v rozporu se zájmy poškozeného) a je nebezpečí z prodlení, ustanoví se k výkonu práv poškozeného opatrovníka.
- Poškozený se může dát zastupovat také zmocnencem, kterým může být i právnická osoba. Zmocněnc poškozeného je již od zahájení trestního stíhání oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, může obviněnému i jiným vyslýchaným osobám klást otázky.
- Osvědčí-li poškozený, který je zvlášť zranitelnou obětí podle zákona o obětech trestních činů, nebo kterému byla způsobena úmyslným trestním činem těžká újma na zdraví, nebo který je pozůstatlým po oběti, které byla trestním činem způsobena smrt, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady vzniklé přibráním zmocněnce, rozhodne na jeho návrh soud, že má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu. Poškozený mladší než osmnáct let má nárok, nejde-li o trestní čin zanedbání povinné výživy, na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně i bez splnění výše uvedených podmínek. V případě, že si poškozený sám zmocněnce nezvolí, ustanoví jako zmocněnce soud advokáta zapsaného v registru poskytovatelů pomoci obětem trestních činů pro právní pomoc podle zákona o obětech trestních činů.

4. zúčastněná osoba – osoba odlišná od obviněného, jejíž věc má být zabrána – je stranou řízení

- má právo se k věci vyjádřit
- má právo stížnosti proti rozhodnutí o zabrání věci
- má právo nahlížet do spisu a činit si kopie

5. probační úředník – může do řízení vstoupit v kterémkoliv stadiu, kdy jeho úkolem může být mediace (zprostředkování kontaktu mezi obviněným a poškozeným) nebo zjišťování informací o sociálním zázemí obviněného. Kromě toho vykonává rovněž probaci (dohled nad osobou se zkušební lhůtou). Probační a mediační služba je státní organizace, která zajišťuje kontrolu výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, připravuje podklady pro jejich ukládání a nabízí možnost jednání mezi pachatelem a obětí o urovnání následků trestného činu. Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestním činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality. PMS v přípravném řízení i v řízení před soudem

- může zprostředkovat uzavření dohody o náhradě škody pachatele s poškozeným, která může být podkladem pro některý z odklonů (podmíněné zastavení či narovnání)
- může kontrolovat chování obviněného v případech, kdy dohledem probačního úředníka byla nahrazena vazba
- může kontrolovat chování odsouzeného v případech, kdy mu byl uložen podmíněný trest s dohledem, nebo kdy došlo k jeho podmíněnému propuštění s dohledem
- kontroluje plnění trestu obecně prospěšných prací
- kontroluje plnění trestu domácího vězení
- kontroluje plnění trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- poskytuje odsouzeným poradenství a pomoc při zapojení do života po propuštění z výkonu trestu.

6. tlumočník – slouží k zajištění ústavního práva na jednání v mateřském jazyce

Zajišťovací úkony

Zajišťovací úkony – úkony orgánu činného v trestním řízení, jejichž cílem je zajistit přítomnost nějaké osoby či věci pro trestní řízení.

A. Zjišťovací úkony vůči osobám

1. předvolání – zpravidla písemné
2. předvedení – realizuje policejní orgán – zpravidla po neuposlechnutí předvolání (týká se svědka i obviněného), je však možné i bez předchozího předvolání (jen u obviněného)
3. zadržení obviněného – realizuje policejní orgán – možné jen tehdy, je-li dán důvod vazby. Policejní orgán musí zadržení neprodleně oznámit státnímu zástupci, který do 48 hodin obviněného bud' propustí, nebo podá návrh na vzetí do vazby
4. zadržení podezřelého – realizuje policejní orgán - lze pouze po předchozím souhlasu SZ je-li dán důvod vazby. Bez předchozího souhlasu jen tehdy, když věc nesnese odkladu a předchozího souhlasu nelze dosáhnout
5. omezení osoby přistížené při spáchání trestného činu – může kdokoliv – osoba musí být neprodleně předána policejnímu orgánu
6. zadržení osoby přistížené při spáchání trestného činu nebo bezprostředně poté ve zkráceném řízení – lze u trestních činů s horní hranicí sazby do 3 let – státní zástupce do 48 hodin může podat návrh na potrestání, nebo rozhodne o zahájení trestního stíhání
7. vazba – vážný zásah do osobní svobody – nejde o porušení presumpce neviny, neboť nejde o trest
 - vazba je způsobem zajištění osoby pro účely trestního řízení. Je možná pouze ve výjimečných případech, přičemž rozhodující je existence či neexistence vazebních důvodů, nikoliv právní kvalifikace. Vazební důvody jsou tři.
 - útěková vazba – hrozí, že by obviněný mohl uprchnout a skrývat se
 - koluzní vazba – hrozí, že by obviněný mohl ovlivňovat svědky
 - předstížná vazba – hrozí, že by obviněný mohl v trestné činnosti pokračovat
 - vazba není přípustná u úmyslných trestních činů s horní hranicí sazby do dvou let a nedbalostních trestních činů s horní hranicí do tří let (ve výjimečných případech toto omezení neplatí)
 - koluzní vazba může trvat max. tři měsíce (neplatí, pokud obviněný již ovlivňoval svědky nebo mařil trestní řízení)
 - jiná vazba může trvat max. 1-4 roky (v závislosti na trestní sazbě), z čehož 1/3 připadá na přípravné řízení. O trvání vazby je nutno opakovaně rozhodovat každé 3 měsíce.
 - Vazbu (s výjimkou vazby koluzní) lze nahradit zárukou zájmového sdružení či důvěryhodné osoby, písemným slibem, dohledem probačního úřadníka nebo peněžitou zárukou (min. 10.000,- Kč, horní hranice není omezena).
 - O vzetí obviněného do vazby rozhoduje soud, v přípravném řízení na návrh SZ
 - O propuštění z vazby rozhoduje v přípravném řízení SZ (příp. soud, nevyhoví-li státní zástupce žádosti o propuštění), v řízení před soudem pouze soud
 - Vykonaná vazba se započítává do trestu
8. předávací vazba (při předávání pachatele do ciziny)
9. vyhoštěvaní vazba (při uloženém trestu vyhoštění)

B. Zajišťovací úkony vůči věcem

10. vydání věci – každý je povinen vydat věc důležitou pro trestní řízení
11. odnětí věci – nevydá-li povinný věc dobrovolně, může kterýkoliv OČTŘ vydat příkaz k odnětí věci, na jehož základě policejní orgán věc odejmje
12. zajištění peněžních prostředků na účtu banky a zajištění zaknihovaných cenných papírů – lze takto zajistit prostředky, které jsou určeny ke spáchání trestného činu, byly použity ke spáchání trestného činu nebo jsou výnosem trestného činu

13. zajištění nemovitosti – v případech, kdy nemovitost je určena ke spáchání trestného činu nebo k jeho spáchání byla užita, nebo je výnosem z trestné činnosti – vydává předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán (po předchozím souhlasu SZ). V usnesení o zajištění nemovitosti se zakáže vlastníkovi nemovitosti, aby nakládal s nemovitostí.
14. zajištění jiné majetkové hodnoty – v případech, kdy jiná majetková hodnota, než která je uvedena v § 78 až 79d, je určena ke spáchání trestného činu nebo k jeho spáchání byla užita, nebo je výnosem z trestné činnosti – vydává předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán (po předchozím souhlasu SZ).
15. zajištění náhradní hodnoty - nelze-li dosáhnout vydání nebo odnětí věci nebo nelze-li zajistit peněžní prostředky na účtu, zaknihované cenné papíry, nemovitost nebo jinou majetkovou hodnotu, které, jsou určeny ke spáchání trestného činu nebo k jeho spáchání byly užity, nebo jsou výnosem z trestné činnosti, může být místo nich zajištěna náhradní hodnota, která odpovídá, byť jen z části, jejich hodnotě;

C. Další zajišťovací úkony

16. domovní prohlídka – lze ji provést jedině na základě příkazu soudu (v přípravném řízení na návrh SZ) – jde o zásah do domovní svobody – domovní prohlídku lze vykonat, je-li důvodné podezření, že v bytě nebo v jiné prostore sloužící k bydlení nebo v prostorách k nim nálezejících (obydlí) je věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení.
17. prohlídka jiných prostor – vztahuje se na jiné prostory nechráněné domovní svobodou (garáže, kanceláře, provozovny), které nejsou veřejně přístupné – příkaz vydává soud - lze vykonat, je-li důvodné podezření, že v nebytovém prostoru je věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení
18. osobní prohlídka - lze vykonat, je-li důvodné podezření, že někdo má u sebe věc důležitou pro trestní řízení. U osoby zadržené a u osoby, která byla zatčena nebo která se bere do vazby, lze vykonat osobní prohlídku též tehdy, je-li tu podezření, že má u sebe zbraň nebo jinou věc, jíž by mohla ohrozit život nebo zdraví vlastní nebo cizí. Nařídit osobní prohlídku je oprávněn předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce nebo s jeho souhlasem policejní orgán. Osobní prohlídku vykonává vždy osoba stejného pohlaví. Bez příkazu nebo souhlasu může policejní orgán vykonat osobní prohlídku jen tehdy, jestliže příkazu nebo souhlasu předem dosáhnout nelze a věc nesnese odkladu, anebo jestliže jde o osobu přistiženou při činu nebo o osobu, na kterou byl vydán příkaz k zatčení.
19. vstup do obydlí, jiných prostor a na pozemek – policejní orgán může i bez příkazu k domovní prohlídce či příkazu k prohlídce jiných prostor může do této prosto vniknout, pokud je to nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob nebo jiných důležitých práv a svobod, nebo pokud se tam skrývá osoba, na kterou byl vydán příkaz k zatčení, nebo příkaz k dodání do výkonu trestu odnětí svobody, nebo kterou je třeba předvést pro účely trestního řízení, nebo kterou je třeba zadržet pro účely vydání nebo předání do jiného státu. Při tomto vstupu nelze provádět jiné úkony
20. zadržení a otevření zásilek, jejich záměna a sledování – jde o zásah do listovního tajemství – rozhoduje o tom soudce, v přípravném řízení státní zástupce s jeho souhlasem
21. odposlech a záznam telekomunikačního provozu a zjišťování údajů o telekomunikačním provozu – rozhoduje o něm soud – pouze u zvlášť závažných zločinů nebo u trestních činů, k jejichž stíhání nás zavazuje mezinárodní smlouva – nelze odposlouchávat hovory mezi obviněným a advokátem. Bez souhlasu soudu lze odposlechy provádět pouze v případě vyšetřování některých trestních činů (obchodování s lidmi, vydírání, únos dítěte apod.) na základě souhlasu odposlouchávané osoby

Dokazování v trestním řízení

Dokazováním se objasňují skutečnosti nezbytné pro meritorní rozhodnutí. Jde o formalizovaný postup OČTŘ, kterým je zjišťováno, zda se stal skutek, zda naplňuje znaky skutkové podstaty některého trestného činu a kdo jej spáchal. Účelem dokazování je zjistit skutkový stav věci, o kterém nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí o vině a trestu. Důkazy lze provádět teprve po zahájení trestního stíhání s výjimkou neodkladných neopakovatelných důkazů. Ze zásad ústnosti a bezprostřednosti pak vyplývá, že důkazy opatřené v přípravném řízení musí být provedeny před soudem. Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání.

Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnut. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.

Důkazními prostředky jsou zejména

- výslech obviněného (není povinen vypovídат pravdu, může se hájit způsobem, jaký uzná za vhodný, může odmítout výpověď bez uvedení důvodu)
- výslech svědka (musí vypovídат pravdu a nic nezamlčet, odepřít výpověď může jen tehdy, pokud by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým, nebo tehdy, pokud se jedná o osobu blízkou pachateli)
- znalecký posudek a výslech znalce
- konfrontace – společný výslech více osob, jejichž výpovědi jsou porovnávány
- rekognice osob a věcí – znovupoznání
- ohledání místa, osoby či věci – patří sem i pitva mrtvoly, ohledání místa činu nebo kriminalistická expertíza
- věcné a listinné důkazy
- vyšetřovací pokus
- rekonstrukce
- prověrka na místě
- odposlech a záznam telekomunikačního provozu
- předstíraný převod
- sledování osob a věcí
- použití agenta
- pachová zkouška (jde o sporný důkazní prostředek)

Stadia trestního řízení

Trestní řízení se dělí na několik částí, které se liší jednak postavením osob, jichž se týká, zásadami, které se v nich uplatní a rovněž i postavením orgánů, které trestní řízení vedou.

Přípravné řízení		Řízení před soudem				Vykonávací řízení
Prověrování	Vyšetřování	Předběžné projednání obžaloby	Hlavní líčení	Odvolací řízení	Řízení o mimořádném opravném prostředku	
Trestní stíhání						

Základní rozdělení trestního řízení je na přípravné řízení, řízení před soudem a vykonávací řízení.

Vedle standardního průběhu řízení v naznačených stadium může dojít k odlišnému vývoji řízení v důsledku tzv. odklonů (podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, trestní příkaz) nebo v důsledku zvláštních způsobů řízení (řízení proti mladistvým, řízení proti uprchlému, řízení před samosoudcem a zkrácené přípravné řízení a zjednodušené řízení před samosoudcem)

Od trestního řízení je nutno odlišit **trestní stíhání**. Trestní stíhání zahrnuje pouze část trestního řízení od okamžiku vydání usnesení o zahájení trestního stíhání do pravomocného skončení věci (nepatří sem prověrování, řízení o mimořádných opravných prostředcích a vykonávací řízení)

Standardní průběh řízení:

Přípravné řízení má dvě části:

- a) **prověrování (vyhledávání)** - postup před zahájením trestního stíhání – zahajuje se vydáním „opatření o zahájení úkonů přípravného řízení“ poté, co se policejní orgán dozví (ať už z trestního oznámení nebo z vlastní činnosti), že je dáno podezření ze spáchání trestného činu. Důkazy v tomto stadium opatřuje policejní orgán pod dozorem státního zástupce, a jeho úkolem je prověřit, zda došlo ke spáchání trestného činu, a ustanovit pachatele tohoto trestného činu. Osoba, která se měla trestného činu dopustit, se v tomto stadium trestního řízení

nazývá **podezřelý**. Toto stadium může skončit odevzdáním věci (nejde o trestný čin ale o přestupek), odložením věci (nelze zahájit trestní stíhání), dočasným odložením věci (je nutno pachatele dále sledovat za účelem zjištění dalších účastníků zločinného spolčení) nebo zahájením trestního stíhání.

- b) **vyšetřování** – následuje po fázi prověřování a začíná vydáním „usnesení o zahájení trestního stíhání“ proti určité osobě. V tomto usnesení se podezřelému sdělí, z jakého skutku je obviněna a jak je tento skutek kvalifikován, a tato osoba tímto okamžikem získává postavení **obviněného**. S tímto postavením spojuje trestní řád řadu oprávnění. Obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, má právo odmítnout výpověď, zvolit si obhájce apod. Vyšetřování koná policejní orgán pod dozorem státního zástupce. Účelem tohoto stadia je shromáždění dostatku důkazů o vině (a případně i nevině) obviněného, které by umožňovaly postavit obviněného před soud nebo jinak ve věci rozhodnout. Vyšetřování a tím i přípravné řízení končí tím, že policejní orgán po zajistění potřebných důkazů seznámí obviněného s výsledky vyšetřování (umožní mu prostudovat si nashromážděné důkazy) a poté spis předloží státnímu zástupci s návrhem na další postup. Státní zástupce může rozhodnout několikerým způsobem. Může věc vrátit policejnemu orgánu k doplnění dokazování, může trestní stíhání zastavit či postoupit věc příslušnému orgánu jako přestupek. Dále může za splnění určitých podmínek trestní stíhání podmíněně zastavit nebo schválit narovnání (viz výklad o odklonech). Jestliže státní zástupce nezvolí některý z uvedených postupů, podá na obviněného **obžalobu** k soudu.

Řízení před soudem má čtyři části (ne všechny musí být vyčerpány).

- a) **předběžné projednání obžaloby** – v této fázi soud přezkoumává podanou obžalobu a důkazní materiál z toho ohledu, zda nedošlo k procesním pochybením, zda důkazy byly získány zákonným způsobem a zda odůvodňují postavení obviněného před soudem. Zkoumá rovněž otázku, zda je věcně a místně příslušný k projednání podané obžaloby. Po předběžném projednání obžaloby soud věc buď vrátí do přípravného řízení státnímu zástupci k dalšímu vyšetřování, nebo rozhodne o přerušení nebo zastavení trestního stíhání, postoupení věci, podmíněném zastavení či schválení narovnání, nebo nařídí hlavní líčení. Okamžikem nařízení hlavního líčení se opět mění postavení osoby, proti které se trestní řízení vede. Z obviněného se stává **obžalovaný**.
- b) **hlavní líčení** – hlavní líčení koná věcně a místně příslušný soud. Účelem hlavního líčení je provést před soudem důkazy opatřené v přípravném řízení, případně i další důkazy, které soudu umožní rozhodnout o vině a trestu. Hlavní líčení je veřejné a ústní. Obžalobu před soudem zastupuje státní zástupce, dalšími stranami jsou obžalovaný (případně zastoupený obhájcem), poškozený a zúčastněná osoba. Po hlavním líčení soud může řízení zastavit, postoupit věc k projednání jako přestupek, přerušit řízení a za výjimečných okolností rovněž vrátit státnímu zástupci do přípravného řízení. Jestliže důkazy provedené při hlavním líčení byly dostatečné a umožňují rozhodnout o vině obžalovaného, soud vynese ve věci rozsudek, kterým buď uzná obžalované vinným a uloží mu trest, nebo jej obžalobě zprostí. Soud rozhodne rozsudkem i o uplatněném nároku na náhradu škody, nebo o uložení ochranných opatření. Proti rozsudku soudu může podat odvolání obžalovaný a státní zástupce, proti výroku o náhradě škody též poškozený, proti výroku o zabráni věci zúčastněná osoba. Jestliže odvolání podáno není, nabývá rozsudek právní moci a z obžalovaného se stává odsouzený.
- c) **řízení o odvolání** – koná jej soud nadřízený soudu, který ve věci rozhodl v prvním stupni, ale jedině v případě, že proti rozsudku bylo podáno odvolání. Úkolem řízení o odvolání je přezkoumat napadený rozsudek a řízení, které mu předcházelo, a v případě zjištěných pochybení přijmout opatření k jejich nápravě. Odvolací soud může buď zrušit napadený rozsudek a vrátit věc do hlavního líčení (které se pak musí zopakovat v rozsahu určeném odvolacím soudem) nebo dokonce do vyšetřování (po doplnění dokazování pak bude podána nová obžaloba), nebo napadený rozsudek zrušit a sám ve věci rozhodnout vlastním rozsudkem, nebo odvolání zamítнуть. V posledních dvou případech nabývá rozsudek právní moci a z obžalovaného se stává odsouzený.
- d) Přestože řízení před soudem zpravidla končí právní mocí rozsudku, umožňuje zákon v některých výjimečných případech napadnout i pravomocné rozhodnutí soudu. K tomuto slouží tzv. mimořádné opravné prostředky. Těmi jsou **obnova řízení** (v případě, že vyšly najevo nové důkazy a skutečnosti dříve neznámé), **dovolání** (v případě procesních pochybení, porušení práva na obhajobu apod.) a **stížnost pro porušení zákona** (v

případech, kdy byl rozhodnutím porušen zákon). Tyto mimořádné opravné prostředky mohou vést k tomu, že (pokud budou shledány důvodnými) pravomocné rozhodnutí je zrušeno a věc se vrátí příslušnému orgánu (soudu prvního stupně, odvolacímu soudu nebo státnímu zástupci) k novému projednání. O tom, do které fáze řízení se věc vrací, rozhodne soud, který o mimořádném opravném prostředku rozhoduje. Podle toho se změní i označení osoby, proti níž se řízení vede.

Poslední fází trestního řízení je **řízení vykonávací**. Jeho účelem je vykonat na odsouzeném trest, který mu byl uložen soudem, tedy vymoci peněžitý trest, realizovat trest odňtí svobody, odebrat odsouzenému majetek, který byl postižen trestem propadnutí majetku apod. O jednotlivých krocích zde rozhoduje soud.

Zvláštní typy řízení

Zkrácené přípravné řízení

Je možné u trestních činů s horní hranicí sazby do 5 let, jestliže

- podezřelý byl přistižen při činu nebo bezprostředně poté, nebo
- v průběhu prověřování byly zjištěny skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné do 2 týdnů postavit před soud.

Proti podezřelému se nezahajuje trestní stíhání, ale sděluje se mu podezření. Výpovědi svědků se opatřují pouze ve formě vysvětlení (nikoliv svědeckých výpovědí), namísto znaleckých posudků se opatřují odborná vyjádření. Zkrácené přípravné řízení musí být skončeno do dvou týdnů, lhůtu lze v odůvodněných případech prodloužit o 10 dnů. Zkrácené přípravné řízení může skončit odložením nebo odevzdáním věci policejním orgánem, nebo SZ podá namísto žaloby návrh na potrestání (doručení návrhu na potrestání má stejně účinky jako zahájení trestního stíhání). Kromě toho SZ může předat věci policejnímu orgánu k zahájení trestního stíhání (vyjde-li najevo, že nejsou podmínky pro zkrácené přípravné řízení).

Na zkrácené přípravné řízení navazuje **zjednodušené řízení před samosoudcem**. Samosoudce na základě podaného návrhu na potrestání může vydat trestní příkaz a rozhodnout tak bez projednání věci. Může rovněž návrh na potrestání odmítnout (tím se věc vrací státnímu zástupci k vyšetřování). Dále může rozhodnout o přerušení nebo zastavení trestního stíhání, postoupení věci, podmíněném zastavení či schválení narovnání, nebo nařídí hlavní líčení, ve kterém rozhodne rozsudkem. Nerozhoduje senát. Nepochybává předběžné projednání obžaloby.

Řízení proti mladistvým

Řízení proti mladistvým má řadu odchylek. Mladiství (15-18 let) mají v trestním řízení zvláštní postavení a existuje řada odlišností oproti obecné úpravě platné pro dospělé osoby. Tyto zvláštnosti vyplývají ze zákona č. 218/2003 o soudnictví ve věcech mládeže. Mladiství jsou souzeni zvláštním soudem pro mladistvé (obvykle je to jeden senát obecného soudu). Zákon používá rovněž odlišnou terminologii (provinění místo trestného činu, trestní opatření místo trestu), stanoví jiné podmínky pro upuštění od uložení trestního opatření, možnosti různých dohledů a výchovných opatření apod. Hranice trestních opatření se oproti dospělým pachatelům snižují u mladistvých na polovinu, maximálně na 1-5 let. Pouze u těch trestních činů (resp. provinění), kde je možné uložit výjimečný trest, lze uložit mladistvému trestní opatření na 5-10 let. Mladistvému lze uložit pouze následující trestní opatření:

- a) obecně prospěšné práce
- b) peněžité opatření
- c) peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu
- d) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty

- e) zákaz činnosti
- f) vyhoštění
- g) domácí vězení
- h) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- g) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení)
- h) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem
- i) odnětí svobody nepodmíněné

V řízení vystupuje jako osoba se samostatnými obhajovacími právy orgán sociálněprávní ochrany dětí (OSPOD), jemuž se doručují všechna důležitá rozhodnutí, a zákonný zástupce obviněného. Vazba je pouze výjimečným opatřením a smí trvat max. 2 měsíce, u zvlášť závažného provinění 6 měsíců (výjimečně možnost prodloužit o další 2, resp. 6 měsíců). Výsledkem řízení může být též odstoupení od trestního stíhání mladistvého (trestní stíhání není účelné a potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění. Není možné rozhodnout trestním příkazem.

Řízení proti nezletilým

Dopustí-li se nezletilý činu jinak trestného, neprojednává se takové jednání v trestním řízení, ale ve zvláštním druhu nesporného občanskoprávního řízení. I toto řízení vede soud pro mladistvé. Dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, tato opatření:

- a) výchovnou povinnost,
- b) výchovné omezení,
- c) napomenutí s výstrahou,
- d) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče,
- e) dohled probačního úředníka,
- f) ochrannou výchovu – jen nezletilému staršímu 12 let za čin, za nějž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu, a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho rádné výchovy
- g) ochranné léčení.

Řízení proti uprchlému

V případě, že se obviněný vyhýbá trestnímu stíhání tím, že se skrývá nebo pobývá v cizině, lze jej stíhat jako uprchlého (v nepřítomnosti). V řízení jej pak zastupuje ustanovený obhájce. Po pominutí podmínek (uprchlý se vrátil nebo byl zadržen) může odsouzený požadovat nové projednání věci.

Odklony

Způsoby řízení umožňující rychlejší skončení řízení buď tím, že se zkrátí či vyloučí některá stadia řízení, nebo tím, že trestní řízení dospěje k jinému výsledku než odsouzení pachatele. Patří sem trestní příkaz, narovnání, podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné odložení podání návrhu

na potrestání, odstoupení od trestního stíhání mladistvého, podmíněné upuštění od uložení trestního opatření mladistvém a dohoda o vině a trestu.

Trestní příkaz

Odsuzující meritorní rozhodnutí vydávané bez projednání věci. Samosoudce jej může vydat na základě obžaloby nebo návrhu na potrestání podaného státním zástupcem, jestliže skutkový stav je spolehlivě prokázán opatřenými důkazy (založenými ve spise). Může jej vydat pouze samosoudce v řízení o trestních činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Doznání obviněného není podmínkou. Trestním příkazem lze uložit

- a) trest odnětí svobody do jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu,
- b) domácí vězení do jednoho roku,
- c) trest obecně prospěšných prací,
- d) trest zákazu činnosti do pěti let,
- e) peněžitý trest,
- f) trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- g) vyhoštění do pěti let,
- h) zákaz pobytu do pěti let,
- i) trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce do pěti let.

Trestní příkaz nelze vydat

- a) v řízení proti osobě, jejíž svéprávnost je omezena,
- b) jestliže má být rozhodováno o ochranném opatření,
- c) jestliže má být uložen souhrnný nebo společný trest a předchozí trest byl uložen rozsudkem
- d) v řízení proti mladistvému.

Trestní příkaz lze napadnout do 8 dnů odparem, jehož podáním se trestní příkaz automaticky ruší a musí být nařízeno hlavní líčení. Neplatí „zákaz reformace in peius“ (zákaz změny k horšímu)

Jestliže trestní příkaz není odparem napaden, nabýde právní moci a má stejné účinky, jako pravomocný rozsudek.

Podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307)

Podstatou tohoto rozhodnutí je odklad dalšího postupu v trestním řízení na zkušební dobu. Toto rozhodnutí lze učinit jak v přípravném řízení, tak i řízení před soudem až do okamžiku vyhlášení rozsudku. V rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání se stanoví zkušební doba na šest měsíců až dva roky. Obviněnému, který uzavřel s poškozeným dohodu o způsobu náhrady škody, se v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání uloží, aby škodu v průběhu zkušební doby nahradil. Obviněnému lze též uložit, aby ve zkušební době dodržoval přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život. Jestliže se v této zkušební době obviněný osvědčí, bude mít rozhodnutí účinky pravomocného zastavení trestního stíhání. V opačném případě (když se obviněný ve zkušební době neosvědčí) se v trestním stíhání pokračuje od stejněho okamžiku, ve kterém

k podmíněnému zastavení došlo. Souhlasu poškozeného k podmíněnému zastavení není zapotřebí, poškozený však má právo podat proti rozhodnutí stížnost. O podmíněném zastavení rozhoduje v přípravném řízení přípravném řízení státní zástupce, po podání obžaloby nebo návrhu na potrestání soud.

K tomu, aby mohlo být trestní stíhání podmíněně zastaveno, musí být splněny následující podmínky:

- a) řízení je vedeno o trestném činu, na který trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let,
- b) obviněný se k činu doznal,
- c) obviněný s podmíněným zastavením souhlasí
- d) obviněný nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě
- e) vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

Narovnání (§ 309)

Narovnání spočívá v uzavření a schválení dohody o náhradě škody mezi obviněným a poškozeným. Součástí rozhodnutí o schválení narovnání je rovněž výrok o zastavení trestního stíhání. Toto rozhodnutí lze učinit jak v přípravném řízení, tak i řízení před soudem až do okamžiku vyhlášení rozsudku. V přípravném řízení o něm rozhoduje státní zástupce, po podání obžaloby nebo návrhu na potrestání soud.

K tomu, aby mohlo být narovnání schváleno, musí být splněny následující podmínky:

- a) řízení je vedeno o trestném činu, na který trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, jestliže
- b) obviněný i poškozený s tímto postupem souhlasí
- c) obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě,
- d) obviněný uhradí poškozenému škodu způsobenou trestním činem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou trestním činem,
- e) obviněný složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti trestného činu,
- f) soud či státní zástupce považuje takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl trestním činem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g)

Jde o obdobu podmíněného zastavení trestního stíhání v případě, kdy je vedeno zkrácené přípravné řízení. Podstatou tohoto rozhodnutí je odklad dalšího postupu v trestním řízení na zkušební dobu. Toto rozhodnutí lze učinit pouze ve zkráceném přípravném řízení. V rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání se stanoví zkušební doba na šest měsíců až dva roky. Podezřelému, který uzavřel s poškozeným dohodu o způsobu náhrady škody, se v rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání uloží, aby škodu v průběhu zkušební doby

nahradil. Podezřelému lze též uložit, aby ve zkušební době dodržoval přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život. Jestliže se v této zkušební době podezřelý osvědčí, bude mít rozhodnutí účinky pravomocného skončení trestního řízení. V opačném případě (když se podezřelý ve zkušební době neosvědčí) státní zástupce policejnímu orgánu uloží, aby zahájil trestní stíhání podezřelého. Souhlasu poškozeného k o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání není zapotřebí, poškozený však má právo podat proti rozhodnutí stížnost. O podmíněném odložení podání návrhu na potrestání může rozhodnout jedině státní zástupce ve zkráceném přípravném řízení.

K tomu, aby mohlo být o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání rozhodnuto, musí být splněny následující podmínky:

- a) zkrácené přípravné řízení je vedeno o trestném činu, na který trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let (o jiném trestném činu je ani vést nelze)
- b) podezřelý se k činu doznal,
- c) podezřelý nahradil škodu, pokud byla činem způsobena,
- d) s podmíněným odložením podání návrhu na potrestání vyslovil souhlas,
- e) vzhledem k osobě podezřelého, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

Odstoupení od trestního stíhání mladistvého (§ 70 ZSM)

Podstatou tohoto rozhodnutí je ukončení trestního řízení, aniž by došlo k odsouzení mladistvého. Rozhoduje o něm soud pro mladistvý, v přípravném řízení státní zástupce. Nejde o rozhodování o vině a trestu, ale o tom, zda mladistvý obviněný bude postaven před soud pro mládež, resp. zda bude nařízeno hlavní líčení. Podle § 70 odst. 1 ZSM může odstoupit od trestního stíhání mladistvého soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce v řízení o provinění, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta, a to z důvodu chybějícího veřejného zájmu na dalšího stíhání mladistvého a s přihlédnutím k stupni nebezpečnosti provinění pro společnost a osobě mladistvého, jestliže

- a) trestní stíhání není účelné a
- b) potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění.

Součástí rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání mladistvého je též výrok o zastavení trestního stíhání. Odstoupit od trestního stíhání lze zejména v případě, jestliže mladistvý již úspěšně vykonal vhodný probační program (§ 17 ZSM), byla úplně nebo alespoň částečně nahrazena škoda způsobená proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil, anebo bylo mladistvému vysoveno napomenutí s výstrahou (§ 20 ZSM) a takové řešení lze považovat z hlediska účelu řízení za dostatečné (viz § 70 odst. 3 ZSM). V trestním stíhání mladistvého, od něhož bylo odstoupeno, se však pokračuje, prohlásí-li mladistvý do tří dnů od doby, kdy mu bylo oznámeno usnesení o odstoupení od trestního stíhání, že trvá na projednání věci. Jestliže bylo odstoupeno od trestního stíhání mladistvého a v řízení se pokračovalo jen proto, že mladistvý na projednání věci trval, soud pro mládež, neshledá-li důvod ke zproštění mladistvého, vysloví sice vinu, trest, resp. trestní opatření, však neuloží.

Dohoda o vině a trestu

Podstatou tohoto institutu je uzavření přijatelné dohody mezi státním zástupcem na jedné straně a obviněným na straně druhé, za současného zohlednění zájmů poškozeného, o způsobu ukončení trestní věci, přičemž taková dohoda podléhá schválení soudem ve veřejném zasedání rozsudkem, soud ovšem není takovou dohodou beze zbytku vázán, má poměrně široká oprávnění dohodu nepřijmout. Obviněný tak umožní urychlení projednání věci, vzdá se práva na plnohodnotné

projednání věci soudem a práva na dokazování viny v hlavním líčení, za což může očekávat ochotu státního zástupce přistoupit na mírnější potrestání.

K sjednání a schválení dohody o vině a trestu lze přikročit na návrh obviněného, nebo i bez návrhu, je možné, jestliže výsledky vyšetřování dostatečně prokazují závěr, že se skutek stal, že tento skutek je trestným činem a že jej spáchal obviněný. Státní zástupce při sjednávání dohody o vině a trestu dbá také na zájmy poškozeného. Uplatnil-li poškozený nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, musí se dohoda s tímto nárokem vypořádat.

Dohoda musí mimo obecné náležitosti obsahovat:

- prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhan a který je předmětem sjednané dohody o vině a trestu,
- dohodnutý druh, výměru a způsob výkonu trestu včetně délky zkušební doby rozsah
- způsob náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, bylo-li dohodnuto,
- ochranné opatření, přichází-li v úvahu jeho uložení a bylo-li dohodnuto,

Dohodu o vině a trestu nelze sjednat v řízení o zvlášť závažném zločinu a v řízení proti uprchlému.

Rozhodnutí v trestním řízení

Rozhodnutí v přípravném řízení – v přípravném řízení rozhoduje policejní orgán nebo státní zástupce, o některých záležitostech, kde dochází k zásahu do základních lidských práv, může rozhodnout i soud (vždy jen na návrh policejního orgánu nebo státního zástupce). Rozhodnutí může mít následující formy:

1. usnesení – nejčastější forma rozhodnutí – vydává je policejní orgán, státní zástupce nebo soud (např. usnesení o vazbě) - zpravidla je přípustná stížnost do tří dnů od doručení, o které rozhoduje buď státní zástupce, nebo soud (podle toho, čeho se napadené usnesení týká)
2. rozhodnutí svého druhu (příkaz k domovní prohlídce, příkaz k předvedení, příkaz k odepslechu, obžaloba) – vydává je policejní orgán, státní zástupce nebo soud – opravný prostředek není přípustný
3. opatření – neformální úkon organizačně-technické a operativní povahy (např. ustanovení obhájce) – vydává je policejní orgán, státní zástupce nebo soud – opravný prostředek není přípustný

Rozhodnutí v řízení před soudem – v řízení před soudem může rozhodovat jedině soud (prvního stupně, odvolací či ten, který rozhoduje o mimořádném opravném prostředku). Rozhodnutí může mít následující formy:

1. rozsudek – meritorní rozhodnutí o vině a trestu – vydává jej pouze soud – je proti němu přípustné odvolání do 8 dnů od doručení rozsudku
2. trestní příkaz – meritorní rozhodnutí o vině trestu vydávané bez veřejného projednání věci (hlavního líčení) – vydává je pouze soud – je přípustný odpor do 8 dnů od doručení trestního příkazu
3. usnesení – nejčastější typ rozhodnutí, kterým se rozhoduje o většině ostatních problémů (vedení řízení, procesní rozhodnutí ve věci) – někdy je přípustná stížnost do 3 dnů od oznámení usnesení
4. rozhodnutí svého druhu (příkaz k domovní prohlídce, příkaz k předvedení, příkaz k odepslechu) – vydává je soud – opravný prostředek není přípustný
5. opatření – neformální úkon organizačně-technické a operativní povahy (ustanovení obhájce, přibrání tlumočníka, nařízení hlavního líčení apod.) – vydává je soud – opravný prostředek není přípustný

Rozhodnutí ve vykonávacím řízení – ve vykonávacím řízení rozhoduje soud, a to buď ten soud, který rozhodoval v prvním stupni, nebo soud, v jehož obvodu je trest vykonáván. Rozhodnutí může mít následující formy:

1. usnesení – nejčastější typ rozhodnutí, kterým se rozhoduje o většině záležitostí (podmíněné propuštění z výkonu trestu, přeměna podmíněného trestu v nepodmíněný, osvědčení podmíněně odsouzeného, zahlazení odsouzení) – někdy je přípustná stížnost do 3 dnů od oznámení usnesení
2. rozhodnutí svého druhu (příkaz k dodání do výkonu trestu, zatýkací rozkaz) – vydává je soud – opravný prostředek není přípustný
3. opatření – neformální úkon organizačně-technické a operativní povahy (ustanovení obhájce, přibrání tlumočníka) – vydává je soud – opravný prostředek není přípustný

Právní moc rozhodnutí – vlastnost rozhodnutí spočívající v jeho konečnosti, závaznosti a nezměnitelnosti. Rozhodnutí nabývá právní moci tehdy, pokud proti němu již nelze podat řádný opravný prostředek (není přípustný, nebo pokud sice přípustný je, ale nebyl podán v zákonné lhůtě, nebo byl podán, ale byl namítnut). Právní moc mohou ovlivnit jen mimořádné opravné prostředky, na jejichž základě může být pravomocné rozhodnutí zrušeno.

Vykonatelnost rozhodnutí – vlastnost rozhodnutí spočívající v jeho vynutitelnosti, především státní mocí, pokud nebude splněno dobrovolně. Vykonatelnost je většinou spojena s právní mocí rozhodnutí, v některých případech je však rozhodnutí vykonatelné dříve, než nabyde právní moci (např. rozhodnutí o vazbě).

Opravné prostředky

Opravné prostředky se podávají proti rozhodnutím vydaným orgány činnými v trestním řízení. Opravným prostředkem lze napadnout nepravomocné rozhodnutí (potom jde o řádné opravné prostředky), a ve výjimečných případech i pravomocná rozhodnutí (pak hovoříme o mimořádných opravných prostředcích).

1. řádné (podávají se proti nepravomocným rozhodnutím)

- odvolání – proti rozsudku do 8 dnů od doručení – rozhoduje o něm nadřízený soud, který může původní rozhodnutí změnit, zrušit a vrátit věc soudu prvního stupně k novému projednání, nebo může odvolání zamítнуть. Platí zákaz reformace in peius – změny k horšímu (podal-li odvolání pouze obviněný, nelze jej v odvolacím řízení uznat vinným závažnějším trestním činem, ani mu nelze uložit přísnější trest) – má vždy odkladný i devolutivní účinek
- odpor – proti trestnímu příkazu do 8 dnů od doručení – podáním odporu se trestní příkaz automaticky ruší, soud prvního stupně nařídí hlavní líčení a pokračuje v trestním řízení, jako by žádného trestního příkazu nebylo. O trestním příkazu se (na rozdíl o odvolání) nijak nerohoduje, neplatí ani zákaz reformace in peius – jeho účinky jsou natolik specifické, že u něj nelze hovořit ani o odkladném, ani o devolutivním účinku
- stížnost – proti usnesení do 3 dnů od oznámení – o stížnosti proti rozhodnutí policejního orgánu rozhoduje státní zástupce, o stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce rozhoduje nadřízené státní zastupitelství, o stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce o vazbě či zajištění majetku rozhoduje okresní soud, o stížnosti proti rozhodnutí soudu rozhoduje nadřízený soud. Platí zákaz reformace in peius. Stížnost (je-li přípustná) má vždy devolutivní účinek, odkladný účinek má pouze v některých případech, někdy však vykonatelnost nastane bez ohledu na podanou stížnost (např. při rozhodnutí o vzetí do vazby)

2. mimořádné (podávají se proti pravomocným rozhodnutím)

- dovolání – lze podat proti pravomocnému rozhodnutí ve věci samé pro právní vady a některé procesní vady – do 2 měsíců od právní moci – rozhoduje Nejvyšší soud – platí zákaz reformace in peius – NS může dovolání odmítnout (z procesních důvodů), nebo zamítнуть (pro nedůvodnost), případně může podanému dovolání vyhovět a zrušit napadené rozhodnutí. Tím se věc vrátí tomu orgánu, jehož rozhodnutí bylo zrušeno. Dovolání má vždy devolutivní účinek, odkladný účinek však nemá. Nejvyšší soud však může i přesto odkladný účinek povolit.

- stížnost pro porušení zákona – lze podat proti pravomocnému rozhodnutí ve věci samé pro právní vady a vadný postup řízení, někdy i skutkové vady – podává ji ministr spravedlnosti – není omezen lhůtou – rozhoduje Nejvyšší soud - NS může stížnost pro porušení zákona odmítnout (z procesních důvodů), nebo zamítnout (pro nedůvodnost), případně může podané stížnosti pro porušení zákona vyhovět a zrušit napadené rozhodnutí. Tím se věc vrátí tomu orgánu, jehož rozhodnutí bylo zrušeno. Má vždy devolutivní účinek, odkladný účinek nemá.
- návrh na povolení obnovy řízení – lze podat proti pravomocnému rozhodnutí ve věci samé, pro pokud vyšly najev nové skutečnosti – není omezeno lhůtou – rozhoduje soud prvního stupně – soud prvního stupně posoudí nově předložené důkazy z toho pohledu, zda mohou přinést změnu původního rozhodnutí, a podle toho buď návrh zamítně (proti takovému usnesení je přípustná stížnost), nebo rozsudkem obnovu povolí a zruší původní rozhodnutí. Pak se koná nové hlavní líčení. Nemá odkladný ani devolutivní účinek

Opravné prostředky mohou mít odkladný a devolutivní účinek.

- Odkladný účinek – v důsledku podání opravného prostředku se odkládá jeho vykonatelnost i právní moc (bude se čekat na to, jak rozhodne nadřízený orgán) – neplatí vždy, např. opravný prostředek proti usnesení o vzetí obviněného do vazby odkladný účinek nemá, pachatel jde do vazby hned, aniž by se muselo čekat na právní moc rozhodnutí.
- Devolutivní účinek - způsobuje, že o opravném prostředku bude rozhodovat orgán nadřízený orgánu, který napadené rozhodnutí vydal.

Zásahy prezidenta republiky do trestního řízení

Prezident republiky v souladu s ústavou může do probíhajících trestních řízení zasáhnout udělením milosti nebo vyhlášením amnestie.

Milost – Právo prezidenta republiky udělovat milost je zakotvena v čl. 62 písm. g) a v čl. 63 odst. 1 písm. j) Úst a zahrnuje oprávnění:

a) odpouštět a zmírňovat tresty uložené soudem (tzv. agraciace) - vztahuje se jen na dosud nevykonané tresty nebo jejich zbytky uložené v trestním řízení soudem. Uložený trest může prezident republiky prominout buď celý, nebo jeho část.

b) zahlašovat odsouzení (tzv. rehabilitace),

c) nařizovat, aby se trestní stíhání nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo (tzv. abolice)

Amnestie – rozhodnutí, kterým prezident republiky ukládá nepokračovat v trestním stíhání pro určité trestné činy (abolice) nebo prominout některé tresty všem, kteří splňují stanovené podmínky (agraciace). Není vázána na konkrétní osobu, ale vztahuje se na všechny osoby, které splňují její podmínky.

Milost i amnestie vytváří překážku, která brání dalšímu pokračování v trestním stíhání a vede k zastavení trestního stíhání proti osobě, jíž se týká, případně ke zmírnění, prominutí či zahlašení již uloženého trestu. Na základě rozhodnutí prezidenta o udělení milosti či vyhlášení amnestie je orgán činný v trestním řízení (podle toho, v jakém stadiu se trestní řízení právě nachází, je to buď státní zástupce, nebo soud) povinen vydat usnesení o zastavení trestního stíhání, propuštění z výkonu trestu či zahlašení odsouzení. V případě, že dosud nebylo pravomocně rozhodnuto o vině a trestu, a po milosti či amnestii dojde k zastavení trestního stíhání, může amnestovaná nebo omilostněná osoba do tří dnů od oznámení usnesení o zastavení trestního stíhání prohlásit, že na projednání věci trvá. V takovém případě trestní stíhání dále pokračuje, avšak obviněnému nelze uložit žádný trest (soud rozhodne pouze o vině). Své prohlášení, že na projednání věci trvá, může obviněný vzít kdykoliv zpět.

Zatímco při aboličním rozhodnutí (u milosti i amnestie) potřebuje prezident spolupodpis premiéra, při agraciaci a rehabilitaci (u milosti i amnestie) prezident ničím omezen není.